

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

PÄIHTEIDEN KÄYTÖN VARHAINEN TUNNISTAMINEN RASKAUSAIKANA

Kirjallisuuskatsaus

TEKIJÄT Johanna Hartikainen
Veera Tikkanen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Tutkinto-ohjelma Kätilön tutkinto-ohjelma	
Työn tekijät Johanna Hartikainen ja Veera Tikkanen	
Työn nimi Päihteiden käytön varhainen tunnistaminen raskausaikana - kirjallisuuskatsaus	
Päiväys 12.3.2024	Sivumäärä/Liitteet 35/1
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani VAURAS-hanke	
Tiivistelmä <p>Päihteiden käyttö raskausaikana on yhä edelleen yleistä ja päihdeäitien saama tuki riittämätöntä. Terveydenhuollon ammattilainen voi kokea haastavaksi tunnistaa raskauden aikaisen päihteiden käytön.</p> <p>Kirjallisuuskatsauksessa selvitettiin keinoja tunnistaa päihteiden käyttö raskausaikana mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Mahdollinen päihteiden käyttö on tärkeä huomioida heti raskauden alussa sekä terveydenhuollon ammattilaisilla tulisi olla tähän riittävät valmiudet. Aiheesta löytyi rajallisesti tietoa, joka vastaisi suoraan tutkimuskysymykseemme. Kirjallisuuskatsauksen toivottiin nostavan aiheen tärkeyttä ja tuoda esille keinoja tunnistaa päihteiden käyttö raskausaikana.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusaineistoa haettiin tietokannoista Medic, PubMed ja Cinahl Ultimate. Kirjallisuuskatsaukseen valittiin lukuisista tutkimusartikkeleista yhteensä kymmenen tutkimusartikkelia. Tutkimusartikkelien laatua arvioitiin teemoittelemalla aiheasanat yhteneväksi pääteemaksi. Poisuljettiin muut kuin tutkimusartikkelit sekä artikkelit, jotka oli julkaistu ennen 2000-lukua tai ne eivät vastanneet tutkimuskysymykseen.</p> <p>Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kirjallisuuskatsaus, jossa kuvaillaan menetelmiä tunnistaa odottavien äitien päihteiden käyttö. Tavoitteena on lisätä tietoutta päihteiden käytön tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta päihteiden käytön seuloimista ja kysymistä tärkeänä varsinkin raskauden alkuvaiheessa. Puheeksi ottaminen terveydenhuollon ammattilaisena tulisi olla osa jokaista potilas- ja asiakas kohtaamista.</p> <p>Toimeksiantaja opinnäytetyössä oli VAURAS-hanke eli valtakunnallinen päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien kehittämishanke. Opinnäytetyö tukee VAURAS-hankkeen tekemää tutkimusta ja työtä.</p>	
Avainsanat Päihteet, raskaus, terveydenhuolto	

Field of Study Social Services, Health and Sports	
Degree Programme Degree Programme in Midwife	
Authors Johanna Hartikainen and Veera Tikkanen	
Title of Thesis Early identification of substance use during pregnancy – a literature review	
Date 12.3.2024	Pages/Appendices 35/1
Client Organisation /Partners VAURAS project	
<p>Abstract</p> <p>The use of substances during pregnancy remains common, and the support received by substance-using mothers is inadequate. Healthcare professionals may find it challenging to identify substance use during pregnancy.</p> <p>A literature review was conducted to identify means of early detection of substance use during pregnancy. It is important to recognize potential substance use at the beginning of pregnancy, and healthcare professionals should have the necessary skills for this purpose. There was limited information available directly addressing our research question. The literature review aimed to highlight the importance of the topic and present means of identifying substance use during pregnancy.</p> <p>The thesis was conducted as a literature review. Research materials were searched from databases including Medic, PubMed, and Cinahl Ultimate. A total of ten research articles were selected for the literature review. The quality of the research articles was assessed by thematically organizing keywords into a main theme. Non-research articles and articles published before the 2000s or those not relevant to the research question were excluded.</p> <p>The purpose of the study is to produce a literature review describing methods for identifying substance use among expectant mothers. The goal is to increase knowledge about the recognition of substance use and early intervention. Based on the study, it can be concluded that screening and questioning substance use are important, especially in the early stages of pregnancy. Addressing the issue as a healthcare professional should be a part of every patient and client encounter.</p> <p>The commissioning party for the thesis was the VAURAS project, which is a national development project for service chains and service entities for pregnant women and families using substances. The thesis supports the research and work carried out by the VAURAS project.</p>	
<p>Keywords</p> <p>Substances, pregnancy, healthcare</p>	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	RASKAUS	6
2.1	Päihteet raskauden aikana	7
3	PÄIHTEET	9
3.1	Päihdepalvelut ja työntekijöiden näkökulma	10
4	TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	15
5.1	Aineiston keruu	15
5.2	Aineiston analyysi	16
6	TULOKSET	18
7	POHDINTA	21
7.1	Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	23
7.2	Oman ammatillisen kasvun pohdinta	24
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET	26
	LÄHTEET	27
	LIITE 1: ARTIKKELITAUUKKO	32

1 JOHDANTO

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen syksyllä 2022 teettämän tutkimuksen mukaan 29 % suomalaisista ovat käyttäneet elämänsä aikana huumeita (THL 2023b). Osa päihteitä käyttävistä raskaana olevista äideistä jää tunnistamatta. VAURAS-hankkeen syksyllä 2022 tuottamassa kyselyssä selviää, että 4,5 % neuvolassa tai äitiyspoliklinikalla käyneiltä äideiltä ei kysytty päihteiden käytöstä. Kyselyyn vastasi 261 vanhempaa. Niistä vanhemmista, jotka kyselyn mukaan käyttivät päihteitä raskauden aikana, 31,8 % koki, ettei tullut kuulluksi hoidon tai palvelujen suunnittelussa. Myöskään koettu tuen määrä ei ollut riittävää. Vajaa kolmasosa päihteitä käyttäneistä vanhemmista koki, ettei saanut tarpeeksi tukea raskauden aikana. (Heiskanen 2023.)

Päihdehuoltolaki määrittelee päihteen olevan alkoholi- tai muu päihtymistarkoitukseen käytettävä aine (Päihdehuoltolaki, 41/1986, 2§). Opinnäytetyössä käytämme termiä päihteet, kun puhumme huumausaineista, alkoholista sekä lääkkeiden väärinkäytöstä. Päihdeäidillä tarkoitetaan äitiä, joka väärinkäyttää ongelmallisesti päihteitä esimerkiksi alkoholia tai huumeita ja viranomaiset ovat joutuneet puuttumaan vanhemmuuteen (Nätkin ym. 2006, 6). Äidillä on päihteidenkäytön ongelma, joka vaikuttaa haitallisesti äidin, sikiön ja lapsen terveyteen sekä heidän päivittäiseen arkeensa. Perheen yleensä muodostavat lapsen vanhemmat kuten äiti ja isä tai sukupuolesta riippumattomat huoltajat. Suomessa lapsella tulee olla virallinen huoltaja, yleensä vanhemmat tai toinen vanhemmista, jotka huolehtivat lapsen asioista ja pitävät lapsesta huolta (Lastensuojelun keskusliitto julkaisuaika tuntematon.)

Miettiessämme aihetta opinnäytetyölle tiesimme, että haluamme keskittyä mielenterveys- ja päihdehoitotyön asiakkaisiin. Kätilöopiskelijoina pidimme myös tärkeänä, että tuleva asiakaskunta linkittyisi aiheeseemme. Nopeasti saimme pääaiheeksemme päihdeäidit. Päihdetaustaisille äideille ja perheille on myönnetty valtionavustusta palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien kehittämiseen vuosille 2021–2023 (THL 2023a). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023a) julkaisun mukaan päihdeäideille tarkoitetuissa palveluissa ja palveluidenpiiriin pääsemisessä on alueellisia eroja. Tämän vuoksi halusimme nostaa aiheen tärkeyttä opinnäytetyöllä. Mielestämme jokaiselle päihdetaustaiselle äidille tulisi olla matalan kynnyksen pääsy avunpiiriin asuinpaikkakunnasta riippumatta. Kirjallisuuskatsauksen tilaaja haluaa selvittää, kuinka terveydenhuollon työntekijät tunnistavat päihteitä käyttävät äidit ja millä keinoin tätä voi tehostaa.

Opinnäytetyön tarkoitus on lisätä tietoutta päihteiden käytön tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on tuoda esille aiheen tärkeyttä sekä mahdollisesti tehostaa puheeksi ottamista terveydenhuollon ammattilaisten toimesta. Opinnäytetyö tehdään osana VAURAS-hanketta, joka on valtakunnallinen päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten sekä vauvaperheiden palveluketjujen ja -kokonaisuuksien kehittämishanke. Hanketta rahoittaa sosiaali- ja terveysministeriö. (University of Eastern Finland 2022.) Mukana on laajasti eri toimijoita, mutta meidän yhteyshenkilömme ovat Pohjois-Savon hyvinvointialueen Kuopion yliopistollisesta sairaalasta.

2 RASKAUS

Odottavan äidin raskaus kestää keskimäärin noin 280 vuorokautta eli 40 viikkoa. Laskettu aika eli ennuste vauvan syntymän ajankohdasta voidaan määrittää viimeisten kuukautisten alkamispäivän mukaan, kun oletetaan kuukautiskierron olevan säännöllinen. Raskausaikaa merkitään usein täysinä viikkoina ja päivinä, esimerkiksi 35+2 tarkoittaa meneillään olevaa 36. raskausviikkoa. (Tiitinen 2023.) Raskaus tuo mukanaan monenlaisia muutoksia fyysisesti ja psyykkisesti. Jo heti raskauden alussa odottavan äidin keho muuttuu, verenkierto lisääntyy kohdussa ja munasarjoissa sekä kohdunvieruskudosten verisuonet paksunevat. Vähitellen rinnat alkavat valmistautua tulevaan maidon tuotantoon sekä imetykseen. Ne saattavat tuntua aralta ja nännit tummenevat. Maitotiehyitä ja -rauhaskudosta muodostuu enemmän. (Tapanainen, Heikinheimo, Mäkikallio, & Aaltonen 2019.)

Raskausaika voidaan jakaa kolmanneksiin eli trimestereihin. Ensimmäinen raskauskolmannes kestää 14. raskausviikon alkuun saakka. Tämän aikana alkiole kehittyy tärkeät elimet sekä rakenteet ja se rupeaa piirteiltään muistuttamaan ihmistä. Sikiö-käsitettä käytetään 11. raskausviikosta alkaen. Ensimmäisten viikkojen aikana sikiö on kaikista alttein ulkoisille haittatekijöille kuten päihteille tai lääkeaineille. Toisen raskauskolmanneksen eli raskausviikkojen 14. ja 28. välillä sikiö kasvaa kokoa vauhdilla sekä jo muodostuneet elimet kypsyvät elinjärjestelmiksi. Sikiön aistit alkavat kehittyä ja se alkaa havainnoimaan ympäristöään reagoimalla ärsykkeisiin liikkeillään tai sykettään kiihdyttämällä. Toisen raskauskolmanneksen lopussa sikiöllä alkaa olla riittävän kehittyneet keuhkot ja verenkiertoelimestö, jotta se pystyisi elinkykyisenä, mikäli syntyisi ennenaikaisena. Viimeinen raskauskolmannes kestää 29. raskausviikolta synnytykseen saakka. Tämän aikana sikiö yhä kasvaa ja sen paino nousee kolminkertaiseksi. Lämmönsäätelyn kannalta tärkeää on ruskean rasvan lisääntyminen selän ihonalaiskudokseen ja sisäelinten ympärille. Valkoinen lapsenkina peittää sikiötä tarkoituksenaan suojata ihoa. Sikiö alkaakin vielä yhä aktiivisemmin liikkumaan vatsassa. Lopulta sikiö alkaa olla valmis kohdun ulkopuoliseen elämään ja syntymään. (Sariola, Nuutila, Sainio & Tiitinen 2014; Tapanainen, Heikinheimo, Mäkikallio, & Aaltonen 2019.)

Aina raskaus ei suju odotetusti. Raskaus voi olla kohdunulkoinen, jolloin raskauskudos on kiinnittynyt yleisimmin munajohtimeen, eikä raskaus ole mahdollinen. Jos raskaus keskeytyy ennen 22. raskausviikkoa, puhutaan keskenmenosta. Tarkkoja syitä keskenmenolle ei tunneta, mutta yhteyksiä sille on löydetty sikiön kromosomipoikkeaman ja raskaana olevan naisen iän kanssa. Näissä tapauksissa oireina voi esiintyä verenvuotoa tai toispuoleista kipua alavatsalla. Infertiliiteetti eli lapsettomuus tarkoittaa, että yhdynnöistä huolimatta raskaus ei ole alkanut vuoden kuluessa. Syitä tähän voivat olla esimerkiksi rakenteelliset viat, häiriöt siittiötuotannossa tai ovulaatiossa. Lapsettomuutta voidaan tutkia eri terveydenhuollon yksiköissä ja sitä kautta tarvittaessa edetä hedelmöityshoitoihin. (Tiitinen 2022.)

Vauva voi syntyä alateitse tai sektiolla. Sektion aiheita voivat olla äidin toive, synnytyksen poikkeuksellinen edistyminen tai sikiön terveydellinen syy kuten äkillinen hapenpuute. Kun raskaana olevan keho on siihen valmis, lapsi syntyy. Kohtu supistelee, sikiökalvot puhkeavat ja lapsivettä poistuu kohdusta. Myös kohdunsuulla oleva limatulppa irtoaa muutama vuorokausi ennen varsinaista syntymää. Kun kohdunsuu on avautunut noin kymmeneen senttimetriin, on alatiesynnytys mahdollista alkaa. Äiti kokee ponnistamisen tarvetta ja ponnistamisen tuloksena vauva siirtyy kohdunjälkeiseen

elämään. Jälkeisvaiheessa äidin kohdusta poistetaan istukka ja vauva pääsee ihokontaktiin. Päih-teistä tulisi pidättäytyä imetyksen aikana, sillä ne kulkeutuvat äidin kautta rintamaitoon ja siten pää-tyvät vauvalle. WHO:n suosituksen mukaan täysimetystä tulisi suosia lapselle syntymästä kuuden kuukauden ikäiseksi saakka. (Tiitinen 2022.)

2.1 Päihteet raskauden aikana

Raskausaikana käytettyjen päihteiden vaikutus ja sen seuraukset sikiölle ovat pitkäkantoisia. Kas-vava sikiö joutuu kokemaan äidin raskausaikana käyttämien päihteiden päihtymystilat sekä samat vierotusoireet, kuin äitikin. Sikiön virtsan, keuhkojen ja ihon kautta alkoholia kulkeutuu lapsiveteen. Alkoholin poistuminen lapsivedestä kestää kauemmin, kuin äidin ja sikiön verenkierrosta. Sikiö altis-tuu kauemmin alkoholille niellessään lapsivettä kohdussa. Lapsen maksa ei poista alkoholia veren-kierrosta, vaan alkoholi poistuu äidin maksassa. Raskauden ensimmäisen kolmanneksen aikana si-kiön maksa pystyy poistamaan alkoholia elimistöstä vain 3–4 %, vastasyntyneen maksa noin 50 % aikuisen maksan kykyyn verrattuna. Alkuraskauden vaiheessa päihteet ovat kohtalokkaita sikiön eli-mien kehittymiselle. Synnynnäisten elinepämuodostumien riski kasvaa. Missä vaiheessa vaan ras-kautta päihteille altistuminen vaikuttaa haitallisesti sikiön aivojen kasvuun sekä kehitykseen. (Ter-veystalo julkaisuaika tuntematon; Halmesmäki & Autti-Rämö 2005, 54–60.)

Äidin raskausaikana käytetyt päihteet kulkeutuvat verenkierron kautta istukkaan, napanuorasta suo-raan sikiölle. Eniten tietoa löytyy alkoholin vaaratekijöistä sikiölle. Huumeiden käytöstä raskausai-kana tulee koko ajan lisää tietoa, koska se on yleistynyt Suomessakin. Yksi alkoholin aiheuttamista riskitekijöistä ovat epämuodostumat. Tällaisia yleisiä alkoholin aiheuttamia epämuodostumia ovat sydämen, luuston, munuaisten sekä silmien epämuodostumat. Sikiöaikaiselle alkoholialtistumiselle on yhteinen termi FASD, fetal alcohol spectrum disorders eli sikiöaikaisen alkoholialtistumisen oi-reyhtymät. Oireyhtymälle keskeinen piirre on sikiön keskushermostossa oleva vaurio, jonka vaikeus-aste voi vaihdella. Äidin raskausaikana käyttämän alkoholin aiheuttamat vauriot ovat syntyvälle lap-selle suurella todennäköisyydellä pysyviä. Oireita voivat olla raskausviikkoihin nähden pieni syntymä-paino. Sikiön altistuminen alkoholille voi aiheuttaa rakennepoikkeamaa tai kasvuhäiriöitä aivoissa. Tämä aiheuttaa vastasyntyneellä neurologisia eli hermostollisia oireita, jotka myöhemmin voivat il-metä kehityksen viivästymisellä tai henkisellä jälkeenjääneisyydellä. Sikiön altistuminen alkoholille voi aiheuttaa kasvonpiirteiden epämuodostumia, kuten pienipäisyyttä, pienet silmät, kapeat luomi-raot, huonosti kehittyntä huulten, nenän ja leuan aluetta. Sikiön altistuessa usein runsaalle alkoho-lin käytölle, äidin ja sikiön humaltila muuttaa sikiön sydämen sykettä sekä liikkeitä. Pitkäkestoisesti nämä muutokset aiheuttavat sikiölle hapenpuutetta. Hapenpuute altistaa aivovaurioille sekä pahim-massa tapauksessa kuolemalle. (Halmesmäki & Autti-Rämö 2005, 54–60; Tiitinen 2023.)

Raskauden aikaiseen runsaaseen päihteiden käyttöön liittyy useita riskejä. Raskauden keskeytymi-nen on yksi näistä. Päihteet altistavat ennen aikaiselle syntymiselle eli raskausviikot jäävät vajaaksi. Ennen aikainen syntyminen voi olla kohtalokasta kehitykselle. Raskauden aikainen alkoholin ja huu-meiden käyttö altistaa sikiötä kasvunhidastumalle. Kasvunhidastuma tarkoittaa sikiön kasvamisen taantumaa tai pienikokoisuutta. Sikiön kokoa arvioidaan erilaisilla mittauksilla, kuten pään ja varta-lon ympärysmittalla sekä lapsiveden määrällä. Istukan ennenaikainen irtoaminen liittyy päihteiden käyttämisen riskeihin raskausaikana. (Kahila 2022; Tiitinen 2023.)

Sikiöaikana päihteille altistunut voi saada syntymän jälkeen vieroitusoireita, jotka pahimmassa tapauksessa voivat johtaa vauvan menehtymiseen. Vieroitusoireet voivat ilmetä täristelynä, levottomuutena tai itkuisuutena. Vauvalla voi olla haasteita syödä tai nukkua. Tilanteessa vauvaa hoidetaan oireenmukaisesti, lääkkeellisesti tai muilla tavoin. Opiattien vieroitusoireita hoidettaessa voidaan käyttää morfiinimikstuuraa, jota annetaan pieninä annoksina syötön yhteydessä. Muita huomioitavia asioita on imetyksen vasta-aiheisuus, mikäli lapsen äiti jatkaa huumeiden käyttöä. (Huumevauvojen hoito: Käypä Hoito -suositus, 2002.)

3 PÄIHTEET

Päihteellä tarkoitetaan alkoholia tai muuta ainetta, jota käytetään päihtymistarkoituksessa (Päihdehuoltolaki 41/2986, 2 §). Alkoholin tai kyseisen aineen vaikutusta kutsutaan päihtymykseksi, jonka vaikutuksen alaisena henkilö ei pysty hallitsemaan omaa käyttäytymistään normaaliin tapaan. Päihteitä voidaan käyttää esimerkiksi suun kautta tai nenään nuuskaamalla. Päihteitä käyttävällä henkilöllä voi ilmetä pelkoja, harhaluuloja ja -aistimuksia tai muita elimellisiä oireita. Oireet ilmenevät päihdyttävää ainetta käyttäessä tai pian sen jälkeen. Päihteiden käyttäjä voi tuntea olonsa hetkittäin jopa euforiseksi, jolloin ajatus kyseisen aineen käyttämisestä voi tuntua hyvälle. (Häkkinen 2023.) Kuitenkin esimerkiksi opioidit voivat kasvattaa toleranssia eli käytön sietokykyä jopa 10- tai 100-kertaiseksi (Huumeongelmat: Käypä Hoito -suositus 2022).

Päihderiippuvaiselle ihmiselle on tyypillistä usein toistuva tai pakonomainen päihteen käyttö välittämättä päihteen tuomista haitoista (Häkkinen 2023.) Riippuvuuden muodostumiseen vaaditaan aine tai toiminta, joka tuottaa fyysisesti tai psyykkisesti miellyttävän tilan. Riippuvuus tuo tullessaan samaan aikaan tyydytyksen tunnetta, mutta vaikuttaa haitallisesti yksilön elämään esimerkiksi koettuna häpeän tunteena tai itsekontrollin menetyksenä. Irtaantuessa riippuvuudesta osa voi kokea sen helppona, osa tarvitsee siihen ulkopuolista apua. (Päihdelinkki.fi 2020.)

Alkoholi on Suomessa laillinen päihde, mutta sitä ei esimerkiksi saa myydä tai valmistaa ilman asiallista lupaa (Alkoholilaki, 1102/2017, 5§). Alkoholinkäyttö voi esiintyä myös ongelmallisena kuten liiakkäyttönä. Liikakäyttö voidaan jakaa riskikäyttöön, haitalliseen käyttöön sekä alkoholiriippuvuuteen. Tällöin käyttäjällä voi esiintyä fyysisiä tai psyykkisiä haittoja alkoholin käytöstä. Yhdestä alkoholianoksesta puhutaan, kun se sisältää 12 grammaa puhdasta alkoholia. Tämä suhteutettuna alkoholijuomiin voi tarkoittaa esimerkiksi 33 cl noin 4,7 % vahvuista keskiolutta tai 12 cl viiniä. Alkoholinkäytön suuren riskin tasosta puhutaan, kun kuluu miehillä 23–24 annosta ja naisilla 12–16 annosta viikossa. Tällöin kuolleisuusriski ja terveydelliset haitat ovat merkittävästi suurentuneet. Miehillä 14 annosta ja naisilla 7 annosta alkoholia viikossa tarkoittaa kohtalaisen riskin tasoa. Pitkään jatkueksaan tällä tasolla alkoholin kuluttaminen voi kuormittaa maksan toimintaa. Raskauden aikana alkoholia ei tulisi käyttää lainkaan, sillä turvallista alkoholinkäytön rajaa ei tunneta. Tunnistamalla liiallinen alkoholinkulutus varhaisessa vaiheessa, voidaan ehkäistä moninaisia haittoja. (Mäkelä & Niemelä 2022.)

Huumausaine on huumaantumistarkoitukseen käytettävä laiton aine (Huumausainelaki, 373/2008, 3§). Huumausainelaki kieltää huumausaineiden tuotannon, valmistuksen, tuonnin, viennin, kauttakuljetuksen, jakelun, kaupan, käsittelyn, hallussapidon sekä käytön Suomen alueella (Huumausainelaki, 373/2008, 5§). Kannabis, amfetamiinit sekä muut stimulantit, hallusinogeenit ja opioidit ovat yleisimpien Suomessa käytettävien huumausaineiden pääryhmiä (Partanen, Holmberg, Inkinen, Kurki, Salo-Chydenius 2015, 62–100).

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan Suomessa huumeita eniten käyttävä ryhmä on 25–34-vuotiaat miehet. Kannabis on useimmin käytetty tai kokeiltu huume 15–69-vuotiaiden keskuudessa. (THL 2023b.) Suomalaisten asenteet eri päihteiden käyttöä kohtaan ovat muuttuneet, negatiiviset ennakkoluulot kannabiksen käyttöä kohtaan ovat lieventyneet, eikä sen käytön

haittoja pidetä niin suurina. Vastaavasti alkoholin suhteen niin, että henkilöön, joka juo itsensä ker-
ran viikossa humalaan, mielletään korkeampi haittariski mitä aiempina vuosina. (THL 2023b.) Seka-
käyttö tarkoittaa usean kemiallisen aineen samanaikaista käyttöä, jolla saavutetaan päihdyttävä yh-
teisvaikutus. Esimerkiksi käyttämällä samanaikaisesti alkoholia ja rauhoittavia lääkkeitä. Sekakäyt-
töön voi liittyä vahvasti myös mahdolliset yliannostuskuolemat sekä myrkytystilat. (Partanen ym.
2015.)

Joka viikko huumemyrkytysten takia Suomessa kuolee keskimäärin neljästä viiteen ihmistä. Tämän
luvun lisäksi päihteet ovat myötävaikuttavina tekijöinä myös useissa muissa kuolemissa. Huumemyr-
kytyskuolemien uhreja oli yhteensä 905 vuosina 2016–2020, suurin osa miehiä. Buprenorfiini oli ylei-
sin käytetty aine kuolemantapauksissa, muut opioidit toiseksi yleisimpinä. Nuorten alle 25-vuotiaiden
huumemyrkytyskuolemat ovat noususuhdanteisesti kasvussa. Vuodesta 2015 asti tapaukset ovat
kasvaneet noin 30 % aina edelliseen vuoteen verrattuna. (Kriikku, Tikkanen & Ojanperä 2022,
1251–1256.) Ongelmalliseen päihteidenkäyttöön tulee puuttua mahdollisimman varhaisessa vai-
heessa. Huumeongelmasta ei aina haluta kertoa terveydenhuollon ammattilaisille, vaikka henkilö
saattaisi kokeakin, että tarvitsee apua. Kertomisen kynnystä voi nostaa se, että huumeaineet ovat
laittomia. (Huumeongelmat: Käypä Hoito -suositus, 2022.)

Päihteitä käyttävää henkilöä voidaan tukea ja hoitaa monella keinolla. Opioidiriippuvuuden ensisijai-
nen hoitomuoto on vieroitushoito. Se toteutetaan yleensä buprenorfinilla tai metadonilla. Pelkkä lää-
kehoito ei riitä opioidiriippuvuuden hoitoon, vaan tärkeää on huomioida asiakkaalle annettava psyko-
sosiaalinen tuki. (Huumeongelmat: Käypä Hoito -suositus, 2022.) Lääkärilehden tutkimusartikkelissa
tutkittiin opioidikorvaushoidossa olevien asiakkaiden määrää esimerkiksi terveyskeskuksista, vanki-
terveydenhuollosta ja erikoissairaanhoidosta. Vuonna 2019 yksiköissä oli opioidivieroitus- tai kor-
vaushoidon asiakkaita yhteensä 4779. Todellisuudessa luvun arvioidaan olevan paljon suurempi.
(Partanen ym. 2022, 2200).

3.1 Päihdepalvelut ja työntekijöiden näkökulma

Päihde- ja riippuvuustyöhön sisältyy ehkäisevä päihdetyö, terveyshuollon päihde- ja riippuvuustyö
sekä päihteiden ongelmakäytöstä vastaaminen. Päihde- ja riippuvuustyön suunnittelusta, valvon-
nasta ja ohjauksesta huolehtii valtakunnallisesti sosiaali- ja terveysministeriö. Päihteiden ja riippu-
vuuskäyttäytymisen terveyttä, hyvinvointia ja turvallisuutta vaarantavien tekijöiden vähentäminen ja
poistaminen on päihde- ja riippuvuustyön tavoitteena. Päihde- ja riippuvuustyön järjestämisestä vas-
taavat hyvinvointialueet. Päihdeongelmien kanssa kamppaileville perheille on tarjolla perhekuntou-
tusta. Raskaana olevalle tarjotaan kuntoutusta turvaten lapsen terveys. Perhekuntoutus on aina va-
paaehtoista. Kuntoutusmuotoja voi olla ympärivuorokautista tai päivämutoista kuntoutusta. (Sosi-
aali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022.)

Päihteitä käyttävän äidin raskaus on aina riskiraskaus. Riskiraskauden seuranta tulisi aina tapahtua
erikoissairaanhoidon piirissä raskauden alusta asti moniammatillisen työryhmän avulla. Päihdeäideille
ja perheille järjestetään verkostopalaveri moniammatillisen työryhmän kanssa, johon kuuluvat esi-
merkiksi neuvola, synnytyssairaala, lastenlääkäri, lastensuojelu sekä päihdehoitopaikka kuten ensi-
koti. (Kahila 2022.) Erityisen huomioitavaa on kysyä äidin lisäksi myös perheen muiden henkilöiden

päihteiden käytöstä. VAURAS-hankkeen toteuttaman kyselyn perusteella 11,9 % kyselyyn vastanneista 261 vanhemmasta kertoi olevansa huolissaan puolison päihteiden käytöstä ja 7,3 % vastaajista ei kyennyt kertomaan totuutta puolison päihteiden käytöstä vieraillessaan neuvolassa tai äitiyspoliklinikalla. (Heiskanen 2023.)

Päihdeongelmallisille raskaana oleville sekä vauvaperheille suunnattuja palveluita pyritään kehittämään sote-uudistuksessa. Jokaisella alueella päihdepalvelut tulisi olla laadukkaita, oikea-aikaisia, yhdenvertaisia ja jokaiselle saatavilla olevia. Tälle erityispalvelujen kohderyhmälle on rajallinen määrä palveluntuottajia. Lapsen suojeleminen jo ennen syntymää sisältyy lainsäädäntöömme. Se tarkoittaa sikiön suojelemista, huolehtimalla raskaana olevasta naisesta. Raskaana olevan naisen tulee saada välitöntä päihdeettömyyteen tukevia sosiaali- ja terveystalouksia. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 24.3 §; Terveystalouksilaki 1326/2010 70.1 §; Terveystalouksien ja hyvinvoinnin talous 2023.)

Arviolta noin 6 prosenttia raskaana olevista käyttää päihteitä. Päihteiden käytön tunnistaminen raskauden aikana on useiden puutteellista, jolloin äidille tarvittavien palveluiden saaminen ei toteudu. Päihdeäidit ja perheet tarvitsevat useita eri palveluita ja näiden palveluiden tulisi tukea äitiä yhtäjaksoisesti eri vaiheissa raskautta. (Terveystalouksien ja hyvinvoinnin talous 2021.)

Raskaana olevia pidetään haastavana asiakasryhmänä, koska he tarvitsevat useita palveluita. Haasteita luo se, että palveluiden tulisi hitsautua yhteen vastuualueiden, tiedonkulun ja yhteistyön näkökulmasta. Epäselvä vastuunjako palveluntuottajien välillä ei ole päihteitä käyttävän äidin eduksi. Päihteitä käyttävän raskaana olevan naisen palvelukokonaisuuteen tulee sisältyä raskaudenaikainen seuranta, sikiön seuranta sekä päihdehoito. (Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelukokonaisuudet ja palveluketjut, THL 2021, 5.)

Hyvinvointialueiden ammattilaisten tulisi tunnistaa palvelukokonaisuus, mitä perhe ja äiti tulevat tarvitsemaan missäkin vaiheessa. Ammattilaisen tulee ottaa huomioon, mitä palvelukontakteja perheellä tai äidillä jo on ja mitä kontakteja vielä puuttuu. Keskeisiä tarvittavia palveluita päihdeäideille ovat raskausaikana HAL-poliklinikan palvelut sekä päihdehuollon palvelut, lastensuojelun palvelut, äitiys- ja lastenneuvolapalvelut. (Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelukokonaisuudet ja palveluketjut, THL 2021, 10.)

Vuonna 2013 eräässä yliopistollisessa sairaalassa tehdyssä tutkimuksessa tutkittiin hoitohenkilökunnan potilasohjauksen onnistumista. Tutkimuksessa selviää, että kyselyyn vastanneista 425 hoitohenkilökunnan jäsenestä 54 % arvioi omat potilasohjaustaitonsa hyväksi ja 38 % kyselyyn vastanneista kiitettäväksi. Myös potilaan kokonaisvaltaisen kohtaamisen arvioitiin onnistuneen pääsääntöisesti hyvin. Tunteeseen siitä, että potilasohjaus oli onnistunut, vaikutti siihen käytetty aika. Mitä pidempään potilasohjaus oli kestänyt, sitä paremmin hoitohenkilökunta arvioi sen sujuneen. Terveystalouksien ammattilaisen asenne ja luottamuksen luominen potilaan kanssa voi olla suuressa osassa siitä, uskaltaako raskaana oleva ottaa päihteiden käyttämisen itse esille. Ammattilaisella saattaa olla ajatus, ettei yleisesti raskaana oleva käytä päihteitä saadessaan tietää raskaudesta, jolloin päihteiden käytön kysyminen unohtuu. (Tervo-Heikkinen, Saaranen, Huurre & Turunen 2018.)

Päihteiden käyttö voidaan tunnistaa terveydenhuollossa monin eri keinoin. Potilas voi tulla hakemaan hoitoa muuhun vaivaan, jonka yhteydessä voidaan kartoittaa päihteiden käyttöä. Päihdeongelma voi esiintyä somaattisina oireina kuten sekavuus- ja myrkytystiloina, unihäiriöinä tai infektioina. (Huumeongelmat: Käypä Hoito -suositus, 2022) Myös mielenterveysongelmat, rikollisuus ja taloudelliset ongelmat voivat liittyä päihteiden käyttöön. Terveydenhuollon ammattilaisena havainnointi on tärkeässä roolissa, esimerkiksi laihtuminen, fyysinen huono kunto tai arvet pistämisestä voivat kieliä päihdeongelmasta. Kuitenkaan aina riippuvuussairauksia ei pystytä havaitsemaan ulkoisen olemuksen perusteella. (Aalto ym. 2009, 25.)

Päihteiden käytön tunnistamisen apuna voidaan käyttää erinäisiä kyselylomakkeita. Kyselylomakkeiden avulla pystytään etenemään tilanteessa johdonmukaisesti. Kyselyn vastausten perusteella asiakas saa yksilöllisen pisteytyksen, joka antaa lopulta arvion päihteidenkäytön tasosta. AUDIT-testi (Alcohol Use Disorders Identification Test, 1993) on kehitetty kartoittamaan, millä tasolla asiakkaan alkoholin käyttö on. AUDIT-testi sisältää esimerkiksi kysymyksiä siitä, kuinka usein alkoholia kuluu ja onko alkoholia käyttäessään fyysisesti loukannut itseään. Samankaltainen kyselylomake, DUDIT-testi (The Drug Use Disorders Identification Test, 2002), on tehty huumeiden käytön kartoittamista varten. Kumpaakaan testiä ei voi käyttää suoraan diagnosoinnissa, vaan ne esimerkiksi voivat olla terveydenhuollon apuvälineitä terveydentilan kartoittamisessa. (Päihdelinkki.fi julkaisuaika tuntematon)

Yksi päihteiden käytön tunnistamisen tärkeä keino on puheeksi ottaminen eli kysyminen asiasta suoraan. Potilas voi myös itse tuoda esille päihteiden käytön. On huomioitavaa myös kysyä muiden perheenjäsenten päihteiden käytöstä, erityisesti kun kyseessä on raskaana oleva vanhempi tai lapsiperhe. Tärkeää on myös terveydenhuollon ammattilaisena arvioida potilaan asenteita päihteitä kohtaan. Lääkkeiden väärinkäytöstä voi kertoa potilaan kriittinen suhtautuminen lääkityksen vähentämiseen tai muuttamiseen. Kun herää epäily raskaana olevan päihteiden käytöstä, on asia hyvä tutkia huolellisesti. Terveydenhuollon ammattilaisen tulisi luoda ilmapiiri, jossa potilaalle syntyy tunne siitä, että voi rehellisesti kertoa päihteiden käytöstään. Keskustelu on hyvä pitää avoimena ja kysymyksiä, johon voidaan vastata kyllä tai ei, tulisi terveydenhuollon ammattilaisena välttää. Tällöin keskustelu voi päättyä lyhyeen, jos potilaan on helppo kieltää päihteiden käyttönsä. (Häkkinen, Särkilä, Stenius-Ayoade & Putkonen, 2023.)

Laboratoriokokeiden perusteella voidaan päätellä, onko potilas käyttänyt päihteitä. Huume-epäilyissä otetaan yleensä kaksi koetta. Ensimmäinen kertoo mahdollisesta positiivisesta tuloksesta ja toisella kokeella varmistetaan tuloksen luotettavuus. Huumeepikatesti voidaan todeta joko virtsasta tai syljestä. Näiden lisäksi huumeiden käyttöä voidaan tutkia myös verikokeen kautta, jolloin saadaan esille tarkempaa tietoa. Osa huumeaineseuloista tehdään valvottuna, jotta voidaan osoittaa testin luotettavuus. Näin ollen näytteeseen ei voida sekoittaa mitään ylimääräistä tarkoituksena muunnella tutkimuksen tulosta. Tuloksessa tulee myös huomioida virhelähteet sekä aineiden eliminaatioajat eli se, missä ajassa aine poistuu elimistössä, eikä silloin näy laboratoriokokeiden tuloksissa. (Huumeongelmat: Käypä Hoito -suositus, 2022)

Päihtymystilaa pystytään todentamaan mittaamalla alkoholipitoisuutta hengitysilmaasta tai verestä. Suuret promillemäärät ilman päällepäin näkyvää humalatilaa voivat kertoa alkoholiriippuvuudesta.

Alkoholin käytön pidempiaikaisia haittoja voidaan arvioida verikokeessa seerumin glutamyyli-transfeeraasin (GT), seerumin niukkahiihdydraattisen transferrinin (CDT) tai punasolujen keskitilavuuden (MCV) muutoksina. Runsas ja pitkään jatkunut alkoholin käyttö voi aiheuttaa kudosaauriota maksassa. Esimerkiksi GT-entsyymin korkeapitoisuus voi kertoa maksavauriosta. Laboratoriokokeissa on kuitenkin huomioitava yksilöllisyys, muut elämäntavat, lääkitys ja ylipaino saattavat vaikuttaa testien tuloksiin. Kokeiden lisänä on aina hyvä haastatella asiakasta ja hyödyntää kyselylomakkeita. (Alkoholi-ongelmat: Käypä Hoito -suositus, 2018)

Syntymän jälkeen voidaan selvittää sikiöaikainen altistuminen huumeaineille anamneesin, mekoniumin tai lapsen virtsan perusteella. Lapsen virtsasta otettavan huumeäytteen avulla selviää päihteille altistuminen vain viime päivien ajalta. Varmempaa tietoa saadaan vastasyntyneen ensipäivien ulosteesta eli mekoniumista. Sen kautta voidaan havaita päihteille altistuminen jo raskauden ensimmäiseltä kolmannekselta saakka. (Huumevauvojen hoito: Käypä Hoito -suositus, 2002.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa kirjallisuuskatsaus, jossa kuvaillaan menetelmiä tunnistaa odottavien äitien päihteiden käyttö. Kirjallisuuskatsaus suuntautuu ensisijaisesti terveydenhuollon ammattilaisille. Sen tavoitteena on lisätä tietoutta päihteiden käytön tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kirjallisuuskatsauksessa keskitymme raskaana oleviin naisiin, mutta kirjallisuuskatsausta voidaan hyödyntää myös laajemman asiakasryhmän kanssa. Kirjallisuuskatsauksessa etsimme keinoja, joilla päihteiden käyttöä pystytään kartoittamaan.

Tutkimuskysymys:

1. Millaisia menetelmiä voidaan käyttää odottavien äitien päihteiden käytön tunnistamiseen?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena, joka pyrki kertomaan tutkittavasta aiheesta lukijalle ymmärrettävästi. Kirjallisuuskatsauksessa hyödynnettiin jo aiempaa tutkittua tietoa, jota analysoitiin kriittisesti ja näin ollen pyrittiin tunnistamaan yhtäläisyyksiä ja ristiriitoja. (Kangasniemi ym. 2013, 291–301.) Valitsimme kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, jotta voisimme hyödyntää ja selvittää jo tutkittua tietoa tutkimuskysymykseemme liittyen.

Aineistoa kerättiin tietokannoista käyttämällä systemaattista hakua. Tietokannoista käytimme PubMedia, Mediciä sekä Cinahlia, kirjallisuutta käytimme esimerkiksi etsiessä tietoa päihdehoitotyöstä. Valitsimme nämä tietokannat, koska niissä pystyi tekemään systemaattista hakua helposti ja ne ovat keskeisiä hoitotyön tietokantoja. Hyödynsimme mahdollisuuksien mukaan alkuperäistutkimuksia sekä käytettävää aineistoa tuli arvioida kriittisesti, jotta kirjallisuuskatsauksessa kerrottu tieto oli todenperäistä (Kangasniemi ym. 2013, 291–301.) Analysoimme tietoa kooten aineistojen yksityiskoh- tia ja vertailemalla niitä tavoitteena löytää samankaltaisuutta ja eroavaisuutta.

5.1 Aineiston keruu

Kirjallisuuskatsauksessamme käytetään tietopohjana tutkimusartikkeleita. Aineiston kerääminen vaatii laadunarviointia ja kirjallisuuskatsauksessa se on välttämätöntä, jotta tutkitun tiedon pohjalta voimme luotettavasti luoda kuvailevaa kirjallisuuskatsaustamme. Pyrimme löytämään opinnäytetyöhömmä tutkimusartikkeleita, jotka ovat laadukkaita ja vastaavat tutkimuskysymykseemme. Aineiston sisällön laadunarviointia tehtiin suomentamalla englanninkieliset tutkimusartikkelit, jolloin saimme parhaan mahdollisen käsityksen sisällöstä. Tutkimusartikkelien tuloksista halusimme saada selville myös syy-seuraussuhteeseen vaikuttavia tekijöitä, kuten ikä. (Vilka 2023, luku 3.2.1.)

Systemaattista hakua tehtiin käyttämällä hakusanoja englannin- sekä suomenkielisistä termeistä liit- tyen kirjallisuuskatsauksen aiheeseen. Kirjaston informaation avulla saatiin kasaan kattava joukko käytettäviä hakusanoja. Oheisessa taulukossa (Taulukko 1.) on ilmaistu kriteereitä, jonka mukaan valikoimme läpi käydystä aineistoista ne tutkimusartikkelit, joita pystytään hyödyntämään kirjalli- suuskatsauksessa.

TAULUKKO 1. Tietokantojen hakusanat ja tulokset.

“substance abuse or substance use or drug abuse or drug addiction or drug use”	“parents or caregivers or mother or father or parent”	Päih* and rask*
Cinahl = 80 261	Cinahl = 6438	Cinahl= 0
Pubmed= 10 052	Pubmed= 59 871	Pubmed= 0
Medic= 6347	Medic= 557	Medic= 42

Esimerkiksi hakusanalla ”potilasohjaus” Medicissä tehty haku antoi aiheeseen sopivia artikkeleita yhteensä 1529. Näistä artikkeleista kävimme läpi 340. Lopulta kirjallisuuskatsauksessa hyödynsimme 10 artikkelia, sillä ne vastasivat kriteereitämme aineiston laadun arvioinnissa. Vastaavasti Cinahlin haussa käytimme hakusanoja ”substance abuse or substance use or drug abuse or drug addiction or drug use” ja nämä tuottivat löytyviä artikkeleita yhteensä 160 837 kappaletta. Rajasimme näitä kriteereiden mukaisesti käyttämällä vain tutkimusartikkeleita, jotka ovat ilmestyneet vuoden 2000 jälkeen. Artikkeleita oli tämän jälkeen 80 261. Rajasimme vielä artikkeleita lisäämällä jo käytettyjen hakusanojen lisäksi hakusanat ”parents or caregivers or mother or father or parent”, jotta voisimme kohdentaa artikkeleiden vastaavuuden tutkimuskysymyksen mukaiseksi. Tämä tuotti osumia yhteensä 6438.

Tutkimusartikkelien läpikäynti aloitettiin otsikoiden silmäilyllä ja abstraktien lukemisella. Tiivistelmän sisällön ja aihesanojen perusteella valitsimme parhaiten sopivat artikkelit. Nämä artikkelit kävimme yhdessä läpi. Lopulta käytimme kirjallisuuskatsauksessamme kymmentä tutkimusartikkelia. Tutkimusartikkeleissa oli käytetty samankaltaisia tutkimusmenetelmiä ja tutkimusaiheet soveltuivat kirjallisuuskatsauksemme. Vertailimme tutkimusartikkeleita poissulku- ja hyväksymiskriteereiden mukaisesti (Taulukko 2). Näitä hyödynnetään päätelmien teossa, jotta voidaan nostaa esille mahdollisia ristiriitoja ja arvioida tulosten luotettavuutta. (Stolt, Axelin & Suhonen 2015, 24–34.)

TAULUKKO 2. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa käytetyt hyväksymis- ja poissulkukriteerit

Hyväksytty	Hylätty
Tutkimusartikkeli	Muut kuin tutkimusartikkelit
Vertaisarvioidut tutkimusartikkelit	Ei vertaisarvioidut tutkimusartikkelit
Julkaisun kieli suomi tai englanti	Julkaisukieli muu kuin suomi tai englanti
Julkaisuvuosi 2002–2023	Julkaisuvuosi aikaisemmin kuin 2000
Vastaa opinnäytetyön tutkimuskysymykseen	Ei vastaa tutkimuskysymykseen
Saatavilla koko teksti	Koko teksti ei saatavilla

5.2 Aineiston analyysi

Hakuprosessin jälkeen valitsimme vain ne tutkimukset, jotka vastaavat kirjallisuuskatsauksemme tutkimuskysymykseen. Pystymme vertailemaan valittuja tutkimusartikkeleita sekä löytämään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia niiden välillä. Valitsemillamme tutkimusartikkeleilla oli yhtenäinen linja päihdeäitien tunnistamisesta ja tämän takia teemojen yhdistäminen oli luontevaa analysoinnin kannalta. (Vilka 2023, luku 3.1.)

Aloitimme sisältöanalyysin tekemisen, kun olimme valinneet sopivimmat tutkimusartikkelit kirjallisuuskatsauksemme. Kymmenelle valitulle tutkimusartikkelille tehtiin sisältöanalyysi kolmen vaiheen avulla. Ensimmäisessä vaiheessa poimittiin aineistoista tärkeimpiä tietoja ylös kuten menetelmä sekä tavoite. Toisen vaiheen analyysissä koottiin päätelmiä ja tuloksia aineistoista tehdyistä havainnoista.

Viimeiseksi näistä tuloksista raportoitiin niin selkeästi, jotta muodostunut kirjallisuuskatsaus pystyttäisiin tarvittaessa toistamaan. Aineistot tulee tuntea läpikotaisin, jotta pystyimme tekemään luotettavaa raportointia, tätä helpotti esimerkiksi taulukoiden muodostaminen. (Vilka 2023, luku 3.)

Lopuksi me arvioimme työmme laatua valitsemalla vertaisarvioituja sekä Suomessa tehtyjä että kansainvälisiä tutkimusartikkeleita. Valitsimme artikkeleita, jotka vastaavat tutkimuskysymykseemme. Valitsemistamme tutkimusartikkeleista etsittiin samanlaisia aiheanoja. Taulukoimme sanat samaan sarakkeeseen ja muodostimme sanoista tiivistetympiä aihealueita (Taulukko 3). Halusimme saada usean aiheanan tiivistettyä muutamaksi pääteemaksi. Sisällön analysointia tehtiin teemoittamalla aihe sanat pääteemoiksi. Teemoittelulla tarkoitetaan tutkimusongelmaan liittyvien aiheiden eli teemojen kerääminen yhteen siten, että ne sisältyvät pääteemamme alle. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

TAULUKKO 3. Esimerkki kahden pääteeman muodostumisesta

Aihesana	Pelkistys	Pääteema
Raskaus, alkuraskaus, sikiö, raskauden vaiheet, äiti, äiteys, päihdeäiti, päihteet raskausaikana, päihteet ja raskaus, päihteet, huumeet, alkoholi, päihteiden väärinkäyttö, vanhemmuus, perhe, päihdealtistus, alkoholialtistus	<ul style="list-style-type: none"> - Raskaus - Päihteet - Vanhemmuus 	<ul style="list-style-type: none"> - Päihdeäiti
Terveystenhoito, hyvinvointialue, päihdehoito, sosiaalityö, perhetyö, palvelukokonaisuus, ammattilainen, raskauden seuranta, neuvola, päihde- ja riippuvuustyö, synnytysairaala, lastenlääkäri, lastensuojelu, päihdehoitopaikka	<ul style="list-style-type: none"> - Päihdetyö - Terveystenhoidon ammattilainen - palvelukokonaisuudet 	<ul style="list-style-type: none"> - Päihteiden käytön varhainen tunnistaminen ammattilaisen näkökulmasta

6 TULOKSET

Opinnäytetyön tulokset saatiin analysoimalla ja yhdistämällä tietoa eri tutkimusartikkeleista. Opinnäytetyön lopullisessa tutkimuksessa käytettiin sekä kansainvälisiä että suomalaisia tutkimusartikkeleita (n=10). Kansainväliset artikkelit olivat Yhdysvalloista (n=3), Uudesta-Seelannista (n=1) ja Isosta-Britanniasta (n=1). Suomessa tehtyjä tutkimusartikkeleita oli useita (n=5). Päihdeäitien elämäntapojen muuttaminen oli hankalaa, koska kyseessä on riippuvuus (Leppo 2008, 33–47).

Päihteiden käytön varhaisesta seulonnasta ja interventioista oli merkittäviä hyötyjä ennaltaehkäistä sekä vähentää päihteiden käyttämistä ennen synnytystä. (Young-Wolff ym. 2022, 118–121.) Päihteiden käyttöä kartoitettiin kysymällä asiasta raskaana olevalta ja keskustelun tueksi käytettiin kyselylomakkeita. Kysytyt kysymykset sisälsivät ennalta määritellyt vastausvaihtoehdot, jolloin niihin oli helppo vastata. Vastausvaihtoehdot sisälsivät esimerkiksi kuvailua päihteiden käytön määristä. Kyselylomakkeita voitiin hyödyntää puolison päihteiden käyttöä kartoittaessa. (Lehtinen & Ekblad, 2023) Päihteiden käyttöä koskeviin kyselylomakkeisiin kuitenkin epäröitiin vastata ajatellen, että vastaaja yhdistetään suoraan vain päihteidenkäyttäjäksi. (Howlett ym. 2017)

Useampi raskaana oleva nainen lopetti päihteiden käytön tavatessaan ensimmäistä kertaa kättilön, jolloin kohtaamisella oli merkitys (Howlett ym. 2017). Kuitenkin päihteitä käyttävät raskaana olevat naiset kokivat kohtaukset terveydenhuollon ammattihenkilön kanssa ristiriitaisiksi. 53 % äideistä oli sitä mieltä, että he tulivat huonosti kohdatuiksi sekä puolet tullessaan tuomitukseksi hoitajan toimesta. Nämä kokemukset kohtauksista perustuivat terveydenhuollon ammattilaisen tuomitsevaan ja halventavaan tai toipumiseen perustuvaan ja hyväksyvään asenteeseen. Sekä raskaana olevat tunsivat, ettei hoitajilla ollut riittävää osaamista hoitaa päihderiippuvuutta sairastavia. Asiakkaat kokivat leimautuvansa suoraan päihteiden käyttäjiksi. Huonojen kokemusten kerrottiin olevan stressaavia äideille ja laskivat heidän itsetuntoaan. (Renbarger ym. 2020, 612–628.)

Hyvä hoitaja-potilassuhde loi turvallisen ympäristön puhua vaikeista aiheista, esimerkiksi raskauden aikaisesta päihteiden käytöstä, joka oli hyvin merkityksellinen asia sikiön hyvinvoinnin kannalta (Howlett ym. 2019, 1–10.) Terveydenhuollon ammattilainen pystyi antamaan hyvän tai huonon vaikutelman kohdatessaan päihdetaustaisen asiakkaan. Haitallisia kohtauksien muotoja olivat tuomitseva, halventava, tarkasteleva, heikentävä ja puutteellinen hoito. Hyväksi kohtaukseksi todettiin toipumiseen perustuva, hyväksyvä ja tehokas hoito. (Renbarger, Shieh, Moorman, Latham-Mintus & Draucker 2020, 612–628.)

Terveydenhuollon ammattilaisen asenne päihdeäitiä kohtaan muuttui vielä hoitokontaktin aikanakin. Lepon (2008) mukaan hoitajien suhtautuminen pystyi muuttumaan ajan kanssa tiukemman sävyiseksi, mikäli raskaana oleva nainen ei lopettanut päihteiden käyttöä. Hoitajat kylläkin tiedostivat oman negatiivisen asenteen ja tuomitsevan suhtautumisen rikkovan keskinäistä luottamussuhdetta asiakkaan ja hoitajan välillä. Hoitajat ryhtyivät motivoimaan päihteiden käytön lopettamiseen sillä, ettei lasta huostaanotettaisi tulevaisuudessa. Tällainen motivointi koettiin kuitenkin pelotteluna ja heikentävän päihdeäidin hakeutumista hoidon piiriin. Äidit kokivat pelkoa leimaantumisen sekä lapsensa menettämisen lastensuojelulle. Tutkimukset osoittivat, että äidit toivoivat avointa ja rehel-

listä keskustelua terveydenhuollon ammattihenkilön ja itsensä välillä. Mikäli heiltä otettaisiin esimerkiksi verikokeita päihteiden käytön todentamiseksi, tuli kertoa suoraan, mikäli siihen liittyisi oikeudellisia seurauksia päihdeäidille tai hänen lapselleen. Myös hoitajan tekemää lastensuojeluilmoituksen pelättiin, koska äidit kokivat sen suoraan johtavan lapsen huostaanottoon. (Renbarger ym. 2020, 612–628.)

Jokaisella terveydenhuollon ammattilaisella oli oma ammatillinen osaaminen päihteiden käytön tunnistamisen osalta. Vain 23 % vastanneista kättilöistä tunsivat olonsa varmaksi tunnistaa FASD-oireita (Howlett ym. 2017). Osa hoitajista reagoi sekä puuttui herkemmin päihteidenkäyttöön. Vastanneista terveydenhuollon ammattilaisista 43,2 % ohjasi päihdeäidin kuntoutukseen tai jatkohoitoon tunnistessaan haitallisen päihteiden käytön. Tällaisessa tilanteessa äiti pääsisi hoidon ja tuen piiriin, saadakseen tarvittavaa tukea raskausajalle sekä vauvan syntymän jälkeiselle ajalle. Tutkimukseen vastanneista kättilöistä 14,9 % tekivät lähetteen jatkohoitoon vasta silloin, kun raskaana oleva tuli vastaanotolle selvästi päihtyneenä. (Howlett ym. 2019, 1–10.)

Päihteiden käyttöön saattoi liittyä liittämissairauksia tai muuta oireilua, joka voi kielii päihderiippuvuudesta. Pistosjäljet ja C-hepatiitti tartunnat olivat yksiä tunnistamiseen johtavia tekijöitä. (Rönkä, Ollgren, Alho, Brummer-Korvenkontio & Gunnar 2020, 927–935.) Heikon taloudellisen tilanteen ja koetun alemman itsetunnon omaavilla naisilla oli suurempi riski käyttää alkoholia raskauden ensiviikoilla. (Lehtinen & Ekblad, 2023). Woodsin ja Connelyn (2022, 58–67) mukaan naisista, jotka käyttivät säännöllisesti päihteitä, 30,3 % kärsi vakavasta ahdistuksesta ja 28,6 % ilmoitti vakavasta masennuksesta. Viimeisen vuoden aikana 43,2 % oli miettinyt oman elämänsä päättämistä. Terveydenhuollon ammattilaisen tuli havainnoida asiakkaan olemusta, elämäntilannetta tai muuta oireilua, josta saattoi herätä huoli tai epäily päihteiden käytöstä (Aalto ym. 2009, 25). Kuitenkaan päihteiden käyttö ei välttämättä näkynyt päällepäin ja riippuvuussairauksiin liittyi ongelman peittely.

Jussilan (2019, 90–100) tekemän tutkimuksen mukaan päihteitä käyttävien äitien motivaatio kiintymyssuhteen luomiselle kasvoi järjestettyjen ultraäänitutkimusten avulla. Tutkimuksessa kuitenkin mainittiin, että ultraäänitutkimuskokeilut eivät vähentäneet itsessään äitien päihteiden käyttöä. Mahdollisuutta rutiinipäihdeseulontaan raskaana olevilta on pohdittu tutkimuksessa, jossa tutkittiin raskaana olevan tai toisen vanhemman suostuvuutta selvittää päihteiden käyttöä seuraavan raskauden aikana. 87,2 % vastaajista ilmoitti olevansa suostuvainen selvityksiin verikokeiden kautta ja 82,8 % vastaajista lapsen mekonium-näytteen testaamiseen. (Howlett ym. 2017) Vastaavassa kyselyssä 97 % raskaana olevista naisista suhtautui myönteisesti alkoholin ja huumeiden rutiiniseulontaan. Näistä naisista noin kolmasosalla oli ollut humalanhakuista juomista sekä viidesosa käyttänyt huumeita viimeisen vuoden sisällä. (Toquinto, Berglas, McLemore, Delgado & Roberts 2020) Asenteita päihdeseulontaa kohtaan selvitettiin myös terveydenhuollon ammattihenkilöiltä. Kyselyyn vastanneista kättilöistä yli puolet kannattivat päihteiden käytön seulontaa verikokeiden ja mekonium-näytteen avulla. (Howlett ym. 2019, 1–10.)

Moniammatillisen yhteistyön merkitys korostui, kun asiakkaana oli päihdeäiti. Psykiatrian, päihde-työn, lastensuojelun tai neuvolan ammattihenkilö pystyi tehdä asiakkaasta eri havaintoja, jotka antoivat merkkejä päihdeongelmasta. Suomessa tehdyssä tutkimuksessa päihdeäitien tueksi kokoontui psykoterapeuttinen ryhmäinterventio viikoittain. Intervention takana oli moniammatillinen ryhmä,

joka järjesti lisäksi tukikäyntejä perheiden kotona 1–2 kertaa viikossa. Tarkoituksena oli mahdollistaa riittävän tuen määrä raskaana oleville päihteiden käyttäjille. Tutkimuksen tulokset kuitenkin osoittivat, etteivät nämä varhaisen intervention keinot riittäneet lopettamaan äitien päihteiden käyttöä tai turvaamaan lapsen psyykkistä kehitystä. Runsas päihteiden käyttö oli johtanut myös lasten huostaanottoon ja äidin työkyvyttömyyteen. Heidän elämänsä kuului myös pitkäaikaissairauksia, väkivaltaa ja puolison päihteiden käyttöä. (Flykt, Belt & Punamäki 2021)

Kirjallisuuskatsauksen tulokseksi saimme, että päihteiden käytön varhaiseen tunnistamiseen vaaditaan terveydenhuollon ammattilaisten asianmukaista koulutusta sekä rohkeutta puhua asioista suoraan. Puheeksi ottamiseen tarvitaan yhä paljon tehostusta, vaikka aihe saattaa olla hankala tai kiusallinen. Päihteiden käytön yleisyys lisää siitä puhumisen tärkeyttä. Tuloksissa tuli ottaa huomioon, että otimme kirjallisuuskatsauksessa kantaa vain alkoholin ja eri huumausaineiden vaikutuksista raskaana olevaan ja hänen hoitoonsa. Rajasimme huomioiden ulkopuolelle nikotiinituotteiden vaikutukset.

Tutkimusartikkelien pohjalta saamamme tulokset eivät antaneet juurikaan uusia konkreettisia asioita päihteiden käytön tunnistamiseen. Tutkimuksissa, jotka koskivat raskauden aikaista rutiiniseulontaa, tulokset olivat positiivisia. Sekä terveydenhuollon ammattilaiset kuin myös raskaana olevat naiset puolisoineen olivat seulontojen kannalla. Pääosin tutkimuksissa painotettiin potilaan ja asiakkaan olemuksen, käyttäytymisen, puheiden ja toimintamallien havainnointia jokaisen asiakaskäynnin yhteydessä. Raskaana olevan käydessä neuvolassa ja vastaanotokäynneillä tulisi huomioida äidin taustat. Päihdeäidit kokivat tarvitsevansa tulla kohdatuksi yksilöinä ja niin, että heidän äänensä tulisi kuulluksi. Tärkeää olisi kysyä ja keskustella päihteiden käytöstä muutoinkin, kuin pelkästään mittausten ja kyselylomakkeiden kautta. Hoitajat, joista asiakkaille jäi myönteinen kuva, olivat hyväksyviä, tehokkaita sekä heidän työotteensa päihdeasiakkaiden kanssa oli kuntoutumiseen tähtäävä. (Renbarger ym. 2020, 612–628.)

7 POHDINTA

Tämän kirjallisuuskatsauksen aiheen valikoituminen oli mielestämme tärkeä ottaen huomioon päihdeiden käytön yleisyys ja sen yhdistäminen raskaustajan vaikutuksiin. Sairaanhoidajan ja kättilötutkinon aihealueiden yhdistäminen oli meille mielekästä ja halusimme nostaa esille vakavasti otettavan ongelman, joka tulisi jokaisen terveydenhuollon ammattilaisen ottaa huomioon työskennellessään raskaana olevien ja päihdeperheiden parissa. Etsiessämme aineistoja kirjallisuuskatsaustamme varten löysimme paljon tietoa päihdeiden käytöstä, sen yleisyydestä ja vaikutuksista, mutta keinoja päihdeiden käytön tunnistamiseen terveydenhuollossa löytyi vähäisesti. Puheeksi ottaminen oli hyödyllisin keino selvittää, onko asiakkaalla päihdetaustaa tai käyttöä raskauden aikana, ellei raskaana oleva ota sitä itse esille. Tulostemme pohjalta päihdeiden käyttö on haastava ja vaikea aihe, johon tulee kiinnittää huomiota sikiön, äidin sekä vastasyntyneen terveyden ja elämän kannalta. Tulevina kättilöinä voimme tehostaa omassa työssämme päihdeiden käytön tunnistamista ja sen tärkeyttä. Haluamme, että kirjallisuuskatsauksestamme olisi hyötyä kaikille terveydenhuollossa työskenteleville.

Työskentely tilaajan kanssa sujui hyvin ja saimme alkuvaiheessa paljon hyödyllisiä näkökulmia aiheeseemme liittyen. Opinnäytetyön projektin edetessä yhteydenpito väheni, mutta tarvittavat asiat kuten sopimuksien kirjoittaminen sujui moitteitta. Tilaajan puolesta tekemäämme kirjallisuuskatsausta voidaan hyödyntää tuomalla maailmanlaajuisella tasolla tehtyjä havaintoja aiheeseen liittyen yhteen työhön. Opinnäytetyön tilaaja toivoikin, että päihdeäideistä ja perheistä tehtäisiin enemmän opinnäytetyön kaltaisia tutkimuksia.

Opinnäytetyön toteuttaminen kuvailevana kirjallisuuskatsauksena onnistui hyvin, mutta konkreettiset keinot jäivät vähäiseksi. Mahdollisesti teetetyllä tutkimuskyselyllä ja sen analysoinnilla olisi voitu päästä selkeämpien ratkaisujen äärelle. Kuitenkin kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa saimme selville jo tutkittuja keinoja tunnistaa päihdeitä käyttävä raskaana oleva.

Päihdeiden käytön tunnistamisen keinot ovat tärkeä osa raskaana olevan päihdeitä käyttävän hoitopolun rakentumiselle. Päihdeiden käytön tunnistamisen keinoja on erilaisia, mutta silti raskaana olevia päihdeiden käyttäjiä jää huomaamatta. VAURAS-hankkeen teettämän kyselyn mukaan 44,6 % kyselyyn vastanneelle 260 äidille ei kerrottu raskaudenaikaisen päihdeidenkäytön haitoista. (Heiskanen 2023) Aineistoissa painotettiin puheeksi ottamista, joka on yksi tärkeimmistä keinoista päästä selville raskaana olevan taustasta sekä nykyhetkestä päihdeiden kanssa. Kun kyseessä on riippuvuus, tarvitaan päihdeistä irtaantumiseen huomattavan paljon ulkopuolista apua. Päihderiippuvuuden mukana tulee myös muita negatiivisesti elämään vaikuttavia kuten rikollisuus, heikko sosiaalinen ja taloudellinen tilanne tai mielenterveysongelmat. Näiden ja muiden tekijöiden mahdollisuutta tulee tarkastella, jotta pystytään mahdollistamaan riittävä tuen määrä.

Aineistoissa paljon painotettiin keskustelun ja siinä riittävän sensitiivisyyden tärkeyttä. Mielestämme tämä on ensisijainen ratkaisu päihdeiden käytön varhaiseen tunnistamiseen. Vaikka aiheita painotetaan jo paljon terveydenhuollon yksiköissäkin, ei aiheesta voi puhua riittävästi niin pitkään, kun päihdeiden käyttäjiä jää tunnistamatta. Ainakin ajatuksen tasolla on hyvä myös pohtia rutiiniseulontojen mahdollisuutta, mitä hyötyä ja haittaa niillä olisi. Ristiriitaisia tuloksia näkyi hoitohenkilökunnan ja asiakkaiden välisiä kohtaamisia tarkastellessa. Hoitohenkilökunta saattaa kokea asiakaskohtaamisen

onnistuneen, mutta asiakas voi kokea, ettei häntä ole ymmärretty tai saatu tuen määrä ei ole ollut riittävää. Nämä osoittavat, että osa asiakkaista kokee jäävänsä ilman riittävää tukea tai ymmärrystä. Päihteille sikiöaikana altistuminen voi heijastua negatiivisesti pitkälle tulevaisuuteen saakka sekä päihteiden käyttö perheen sisällä voi vaikuttaa haitallisesti lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin.

Saaduista tuloksista pystytään huomaamaan, että päihdeäitien kohtaaminen sujui paremmin silloin, kun terveydenhuollon ammattilaisella oli riittävä osaaminen aiheesta sekä kohtamiseen käytetty aika oli riittävää. Tämä ajatus oli samanlainen niin itse hoitajalla kuin myös päihdeäidillä. Potilasohjaamista on myös tutkittu Suomessa. Yli puolet tutkimukseen osallistuneista hoitajista arvioi omat potilasohjausta koskevat taidot hyväksi. Tähän kokemukseen vaikutti ohjaukseen käytetty aika sekä riittävän näyttöön perustuvan tiedon omaamisesta. Hoitajien mukaan oli helpompi kohdata potilas, kun tiesi, että heidän oma osaamisensa aiheesta oli ajan tasalla. (Tervo-Heikkinen, Saaranen, Huurre & Turunen 2018.) Kätilön ammatillisessa ohjeistossa on osana myös vastuu itsensä kehittämisestä näyttöön perustuen. (Suomen kätilöliitto 2004.)

Hoitoalan resurssit määrittelevät pitkälti miten laajaa hoitoa ja tukea voidaan tarjota. Yksilöllistä tukea tulee tarjota, jotta päihdeäiti ei pääse syrjäytymään enempää. Mutta esimerkiksi Flyktin (2021) tutkimuksessa päihdeäidit saivat tukea vajaan kahden vuoden aikana, usean kerran viikossa, eikä siltikään pystytty estämään äitien päihteiden käyttöä. Tuleekin mieleen kysymys siitä, kuinka asiakkaan yksilöllisen tuen tarpeeseen voidaan vastata näillä hoitoalan jatkuvasti vähenevillä resursseilla. Ristiriitaa luo se, että toisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan voitu osoittaa konkreettisia tekijöitä tai keinoja, jotka myötävaikuttaisivat päihdeäitien pääsyyn vieroitushoitoon tai muuhun päihdekuntoutukseen (Woodsin ja Connely 2022, 58–67.)

Löydetyistä tutkimusartikkeleista varsinaisesti mikään ei kattanut raskaana olevien puolison päihteiden käytön tunnistamista. Huomattavaa on, että valtakunnallisessa tasolla päihteitä käyttää pääsääntöisesti miehet ja he olivat yleisimmin myös huumekuolemien uhreja. Nämä miehet voivat olla perheiden isiä ja raskaana olevien puolisoita. Osaan tutkimuksista, missä käsiteltiin liiallista päihteiden käyttöä, oli vastannut myös raskaana olevan puoliso. Joten tietoa kylläkin on saatu, mutta niin pieni osa verrattuna raskaana oleviin. VAURAS-hankkeen keräämän kyselyn mukaan osa äideistä tunsu puolisonsa päihteiden käytön olevan haitallisella tasolla, eikä tästä välttämättä pystynyt avoimesti kertomaan hoitohenkilökunnalle.

Tutkimustuloksissa tulee ottaa huomioon myös se, että osa päihteiden käyttäjistä pelkää stigmaa. Näin ollen kaikki eivät osallistu tutkimuksiin tai hakeudu hoidon piiriin. Tutkimuksia tarkastellessa tulee pitää mielessä virhemarginaali ja arvioida pitävätkö tulokset paikkaansa vai kuinka paljon enemmän on niitä päihdevanhempia, jotka jäävät tunnistamatta ja näin ollen tutkimusten ulkopuolelle. Kun elämä päihteidenkäyttäjänä on epävakaa ja turvatonta, voi olla vaikeaa sitoutua aikaa vievään tutkimukseen.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa kirjallisuuskatsaus, jossa kuvaillaan menetelmiä tunnistaa odottavien äitien päihteiden käyttö. Onnistuimme löytämään tutkimuskysymykseemme vastaavia

tutkimusartikkeleita. Toisaalta haasteeksi koitui samaan aihepiiriin lukeutuvat artikkelit, kuten päih- teiden vaikutukset sikiölle. Tutkimusartikkelien löytämiseen saimme apua informaation antamista hakusanoista.

7.1 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta heikensi se, etteivät kaikki tutkimusartikkelit antaneet konk- reettisia keinoja tunnistaa päihtheiden käyttöä. Aineisto käsitteli yleisesti joko päihtheiden käytön tun- nistamista tai raskaana olevien päihtheiden käyttöä, ei suoranaisesti päihtheiden käytön tunnistamista raskausaikana.

Opinnäytetyömme aihe saattaa herättää eettistä pohdintaa. Päihtheiden käyttö raskauden aikana ja äitiyteen liitettynä voi olla yhteiskunnassamme paheksuttavaa ja aiheena tabu eli aiheesta puhu- mista vältellään. Kirjallisuuskatsauksen hyödyt tähtäävät terveyden edistämiseen ja ennakkointiin tun- nistaa päihtheiden käyttö mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Opinnäytetyön pohjimmainen tarkoitus oli olla meille opiskelijoille oppimisprosessi. Hyödynsimme ohjaajalta saamaa tukea, mutta me olimme itse opiskelijoina vastuussa työn eettisyydestä (Tutki- museettisen neuvottelukunnan ohje 2019). Päämääränämme oli luoda hyvää pohjaa terveyttä edis- tävälle toimintamallille. Meidän tekijöinä tuli varmistaa, että tutkimuksen eettisyys, tarkoitus ja ta- voite oli yhdenmukainen kirjallisuuskatsauksen tilaajan kanssa. Sitouduimme noudattamaan tutki- museettisia ohjeistuksia ja suosituksia kirjallisuuskatsauksessamme. Henkilötietojen salassapito tuli olla asianmukaista tehdessä ihmisiä koskevaa tutkimusta sekä myös tekijänoikeuksia tuli noudattaa jakaessa jo tutkittua tietoa. Aiheen riittävä tuntemus sekä raja- us paransivat tutkimuksen eettisiä läh- tökohtia. (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020, 6). Kirjallisuuskatsaus oli tehty työparityöskentelynä. Tekijöinä koimme, että työn laatua paransi kahden eri ihmisen näkemys myös laadunarvioinnissa. Laadunarviointia tehtiin sekä itsenäisesti kuin myös yhdessä. Uskomme, että joissain tilanteissa useamman ihmisen työskentely ja näkökulmat voivat erota niin, että se vaikuttaisi negatiivisesti työn laatuun. Kirjallisuuskatsauksen tuottaminen oli haastavampaa, kuin mitä aluksi ajattelimme. Prosessin aikana työhömmä tuli paljon muutoksia arvioinnin puolelta, jonka takia työn eteneminen ei ollut toivomallamme tasolla. Kirjallisuuskatsauksen rakenne tuotti haasteita selkeän ohjeistuksen puuttuessa.

Kirjallisuuskatsauksen viimeinen vaihe oli tulosten kriittinen tarkastelu, jotta pystyttiin arvioimaan tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmaa. Kirjallisuuskatsauksen tulokset koottiin yh- teen, käytiin menetelmällisesti läpi ja tiivistettiin pohdinnaksi. Tuloksien pohjalta tuli myös kriittisesti tarkastella kirjallisuuskatsauksen esitettyä tutkimuskysymystä ja verrata sitä saatuun tulokseen. Tu- losten kokoamisen luotettavuutta lisäsi perustaa yhteenveto tutkittuun tietoon. (Kangasniemi ym. 2013.)

Päihdeäidin status voi olla monelle moraalinen kynnys. Reflektoimme kirjallisuuskatsauksessamme myös aiheen tuomaa eettistä näkökulmaa terveydenhuollon ammattilaiselta. Suomen Sairaanhoidaja- liitto on julkaissut alkuperäiset Sairaanhoidajan eettiset ohjeet vuonna 1996 ja kyseinen ohje on päi- vitetty vuonna 2021. Kyseisessä ohjeistuksessa kerrotaan, että hoitotyötä tekevän tulee toimia tasa-

arvoisesti ja yhdenmukaisesti, kohdellen jokaista potilasta yksilöllisen tarpeen mukaisesti. (Sairaanhoitajat 1996) Päihteidenkäyttö voidaan kuitenkin kokea niin vahvasti osana yksilön itsemääräämisoikeutta, jolloin asian puheeksi ottaminen voidaan kokea haastavana (Partanen, Holmberg, Inkinen, Kurki, Salo-Chydenius 2015, 32). Myös Nätkin ym. (2006, 6) käsittelee, kuinka päihdeäiti-käsitettä voidaan miettiä myös eettisistä näkökulmista. Voidaan ajatella, että termi on leimaava ja sen käyttämistä automaattisesti voi kritisoida. Voidaan esimerkiksi verrata, kuinka paljon käytetään termiä päihdeisiä verrattuna päihdeäitiin.

7.2 Oman ammatillisen kasvun pohdinta

Kansainvälinen kättilöliitto on laatinut vuonna 1993 julkaistun kättilöiden kansainvälisen eettisen ohjeiston. Sen tavoitteena on tarjota samantasoista hoitoa ympäri maailmaa ja tarkoituksena edistää naisen terveyttä. Nainen määrittellään ainutlaatuisesti persoonaksi oikeutenaan saada yhtäläisiä terveyspalveluita ja tasavertaista kohtelua. Ohjeiston mukaan kättilön tulee tukea naista vaikuttamaan häntä koskevaan päätöksentekoon sekä tarjota riittävästi tietoa tämän päätöksenteon tueksi. Tähän ohjeistukseen pohjautuen ja kirjallisuuskatsaukseen liittyen hoitotyön ammattilaisen tulee tukea päihdeäitejä heidän taustastaan riippumatta. Päihteiden käyttäjällä on oikeus saada tietoa omia valintojaan koskien ja ilmaista tahtonsa hoitoon liittyen. (Suomen kättilöliitto 2004.)

Pohtiessa aihetta kirjallisuuskatsaukselle ajattelimme sen olevan jotakin, mitä kohtaan meillä olisi mielenkiintoa ja mistä omaisimme jonkinlaista kokemusta. Olimme kumpikin nähneet niin opintojen harjoittelujen kuin myös omien töiden kautta mitä vaikutuksia päihteiden käytöllä on. Tulevaisuuden kättilöinä mielestämme olisi tärkeää tunnistaa päihteiden käyttö mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta lasta voidaan suojella jo ennen syntymää sekä mahdollistaa perheelle tarvittava tuen määrä. Saimme paljon uutta tietoa aiheesta, jota uskomme voivamme hyödyntää tulevaisuudessa kättilön työssä. Aloitimme kirjallisuuskatsauksen teon opintojen vaiheessa, jossa meillä ei vielä ollut teoriaopetusta kättilötyöstä. Tiedonhaun myötä saimme paljon teoriatietoa aina raskaudesta potilasohjaukseen saakka. Myös kirjallisuuskatsauksessa käytetyt tutkimusartikkelit antoivat näkökulmaa tutkittuun tietoon pohjautuen. Uskomme, että puheeksi ottamisen tärkeys on painautunut mieleemme vahvasti tämän prosessin aikana.

Prosessi on ollut monivaiheinen ja kehityimme paljon esimerkiksi tiedonhaussa ja laadunarvioinnissa. Onneksi saimme apua muun muassa kirjaston informaatikolta. Välillä oli haastavaa käydä läpi englanninkielisiä tutkimusartikkeleita, mutta siitäkin selvisimme. Ainakin ulkomaalaisten artikkeleiden läpi käyminen lisäsi ammatillista sanavarastoamme sekä kielitaitoamme. Myös oli hienoa saada tietoa tutkimustuloksista muista maista ja verrata niitä kotimaisiin tutkimuksiin. Yhdessä työskentely oli luontevaa, mutta toki sekin haastoi ja antoi lisää taitoja toimia ryhmässä. Laajan kirjallisen työn suunnittelu ja toteutus yhdessä vaati paljon pitkäjänteisyyttä, koordinoitavuutta ja vuorovaikutustaitoja. Välillä oli hyvä keskustella aiheesta ja jakaa ajatuksia toisen kanssa, kun oma kirjoitustyö oli johtanut hetkelliseen umpikujaan.

Savonia-ammattikorkeakoulun Kättilön tutkintaohjelman osaamisalueet ovat jaettu kättilön ammatilliseen toimintaan, kättilötyön asiakkuuteen, kättilö seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistäjänä ja klii-

nisenä osaajana sekä kättilötyön kehittäminen ja johtaminen. Näiden alla on erilaisia osaamistavoitteita eli kompetensseja, kuten eettisyys, päätöksenteko, ammatillinen itsenäisyys ja vastuu, nais- ja perhekeskeinen kättilötyö, raskauden aikainen kättilötyö sekä näyttöön perustuva kättilötyön kehittäminen. (Savonia-ammattikorkeakoulu 2022.)

Kirjallisuuskatsauksen sisältö kehitti ammatillisesti raskauden aikaisen kättilötyön osalta tunnistamaan päihteiden käyttöä ja saimme paljon hyvää teoria tietoa aiheeseen liittyen. Päihteiden käytön puheeksi ottaminen on ammattilaisen vastuulla, joka tulee itse muistaa tulevana ammattilaisena. Kirjallisuuskatsauksen aihe herätti myös ajattelua, kuinka voisimme kehittää kättilön työssä päihteiden käytön tunnistamista.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSET

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta päihteiden käytön seulomista ja kysymistä tärkeänä varsinkin raskauden alkuvaiheessa. Puheeksi ottaminen terveydenhuollon ammattilaisena tulisi olla osa jokaista potilas- ja asiakaskohtaamista. Päihteitä käyttävä äiti sekä perhe jäävät ilman apua ja tarvittavaa tukea, jos he eivät sitä uskalla itse myöntää. Laadukas hoito vaatii kattavan palvelukokonaisuuden ja yhteisessä linjassa toimivat kontaktit. Oikeanlaisella potilaskohtaamisella on vaikutusta päihdeäidin omaan haluun hakea apua. Tällä kirjallisuuskatsauksella haluamme tuoda varsinkin terveydenhuollon ammattilaisille tietoa päihteitä käyttävien varhaisesta tunnistamisesta raskausaikana.

Kirjallisuuskatsauksemme sisältö linkittyy VAURAS-hankkeen teemoihin päihteitä käyttävien äitien ja vauvaperheiden tukemiseen sekä palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien kehittämiseen. Aluksi meillä oli vahva ajatus siitä, että haluaisimme huomioida ja tuoda esille myös toisen vanhemman esimerkiksi isän päihteiden käytön näkökulmaa. Aiheesta löytyi vähemmän tietoa, kuin raskaana olevan päihteiden käytöstä. Kuitenkin kirjallisuuskatsauksessa käytettyjen tutkimusten mukaan miehet käyttävät eniten päihteitä ja huumekuolemien uhrin ovat suuremmaksi osaksi miehiä. Jatkossa tutkimusta tulisi saada lisää keinoista tunnistaa myös perheen toisen vanhemman päihteiden käyttöä. Tällaiset tutkimukset voisivat mahdollistaa lopulta koko perheen tukemisen ja molempien vanhempien huomioimisen päihde- ja riippuvuushoitotyössä raskauden aikana sekä sen jälkeen. Lähetimme valmiin kirjallisuuskatsauksen tilaajalle, eikä heillä ollut korjausehdotuksia tai lisättävää työhömmme.

LÄHTEET

Aalto, Mauri, Bäckmand, Haravuori, Henna, Lönnqvist, Jouko, Marttunen, Mauri, Melartin, Tarja, Partanen, Airi, Partonen, Timo, Seppä, Kaija Suomalainen, Laura, Suokas, Jaana, Suvisaari, Jaana, Viertio Satu & Vuorilehto, Maria 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen tunnistaminen. Opas ennaltaehkäisevän työn ammattilaisille. Helsinki: Yliopistopaino.

Alkoholiongelmat. Käypä Hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2018 (viitattu 26.4.2023). <https://www.kaypahoito.fi/hoi50028?tab=suositus>.

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset, 2020. Pdf-tiedosto. Päivitetty 9.1.2020. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULU-JEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>. Viitattu 21.4.2023

Flykt, Marjo, Belt, Ritva & Punamäki, Raija-Leena, 2021. Raskaudenaikainen huumeriippuvuus heijastuu äidin hyvinvointiin ja lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Lääkärilehti 76 (37) 1964–1972. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/raskaudenaikainen-huumeriippuvuus-heijastuu-aidin-hyvinvointiin-ja-lapsen-sosioemotionaaliseen-kehitykseen/>. Viitattu 23.11.2023.

Halmesmäki, Erja & Autti-Rämö, Ilona 2005. Fetaalialkoholisyndrooma: voidaanko lapsen ennustetta parantaa? Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 121 (1), 54–60. <https://www.duodecimlehti.fi/duo94715>. Viitattu 20.11.2023.

Heiskanen, Laura 2023. Projektkoordinaattori. VAURAS-hanke. Valtakunnallinen päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palveluketjujen ja palvelukokonaisuuksien kehittämissanke. Yksityinen sähköpostiviesti 4.4.2023. Viestin saaja: Veera Tikkanen ja Johanna Hartikainen.

Howlett, Helen, Gray, William K., Dismore, Lorelle, Shonag, Mackenzie, Langley, Kate, Davidson, Catriona & Rankin, Judith 2017. A survey of attitudes, beliefs and practise regarding alcohol use screening in pregnancy: an opportunity for support and education? Journal of sereach in nursing 22 (8), 618–633. Viitattu 21.5.2023.

Howlett, Helen, Mackenzie, Shonag, Strehle, Eugen-Matthias, Rankin, Judith & Gray, William K 2019. A survey of health care professionals' knowledge and experience of foetal alcohol spectrum disorder and alcohol use in pregnancy. Clinical medicine insights: Reproductive Health 13, 1–10. <https://www.doi-org.ezproxy.savonia.fi/10.1177/1179558119838872>. Viitattu 22.11.2023.

Huumeongelmat. Käypä Hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2022. Viitattu 26.4.2023.

Huumevauvojen hoito. Käypä Hoito -suositus. Suomalaisen Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Päihdelääketieteen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2002. Viitattu 24.11.2023.

Häkkinen, Margareeta 2023. Huumeiden aiheuttama päihtymys, käytön ongelmat ja huumeriippuvuus. Lääkärikirja Duodecim. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00414>. Viitattu 7.10.2023.

Häkkinen, Margareeta, Särkilä, Hanna, Stenius-Ayoade, Agnes & Putkonen Hanna 2023. Lääkkeiden väärinkäytön tunnistaminen ja hoito. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 139 (7) 541–546. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo17624.pdf>. Viitattu 22.11.2023.

- Jussila, Heidi, Pajulo, Marjukka, Ekholm, Eeva 2019. A Novel 4D Ultrasound Parenting Intervention for Substance Using Pregnant Women in Finland: Participation in Obstetric Care, Fetal Drug Exposure, and Perinatal Outcomes in a Randomized Controlled Trial. *Maternal and Child Health Journal* 24 (1) 90–100. <https://www-doi-org.ezproxy.savonia.fi/10.1007/s10995-019-02773-w>. Viitattu 24.11.2023.
- Kahila, Hanna 2022. Raskaana oleva päihdekäyttävä. Teoksessa *Lääkärin käsikirja*. Verkkokirja. Kustannus Oy Duodecim. <https://www.terveysportti.fi/apps/dtk/ltk/article/ykt00643>. Viitattu 14.11.2023.
- Kangasniemi, Mari, Utriainen, Kati, Ahonen, Sanna-Mari, Pietilä, Anna-Maija, Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsennettyyn tietoon. *Hoitotiede* 25 (4), 291–301. <file:///C:/Users/asus/Downloads/128286-K%C3%A4sikirjoitus-273828-1-10-20230330.pdf>. Viitattu 21.4.2023.
- Koivisto, Tiina, Heinälä, Pekka, Helminen, Mika & Seppä, Kaija 2013. Päihdelääkäreiden asenteet potilaitaan kohtaan. *Lääkärilehti* 68 (45), 2923–2927. <https://www-laakarilehti-fi.ezproxy.savonia.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/paihdelaaikarien-asenteet-potilaitaan-kohtaan/>. Viitattu 21.5.2023.
- Kosola, Silja, Niemelä, Emma & Niemelä, Solja 2018. Päihdekokeilut – normaalia nuoruutta vai alkava ongelma? *Duodecim* 134 (8), 865–872. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo14288.pdf>. Viitattu 7.10.2023.
- Kriikku, Pirkko, Tikkanen, Johanna & Ojanperä, Ilkka 2022. Nuoren huumemyrkytyksen taustalla on useimmiten buprenorfiinin, bentsodiatsepiinien ja amfetamiinin päihdekäyttö. *Duodecim* 138 (13–14), 1251–1256. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo16918.pdf>. Viitattu 7.10.2023.
- Lastensuojelun keskusliitto julkaisu aika tuntematon. Lasten huoltajuus. Verkojulkaisu. <https://www.lastensuojelu.info/vanhemmuus-ja-parisuhde/lasten-huoltajuus/>. Viitattu 21.4.2023.
- Lehtinen, Ella & Ekblad, Mikael 2023. Alkoholin käyttö raskauden ensiviikkoina on edelleen yleistä. *Suomen Lääkärilehti* 78 (21–22), 951. Suomi <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/alkoholin-kaytto-raskauden-ensiviikkoina-on-edelleen-yleista/>. Viitattu 22.11.2023.
- Leinonen, Lotta, Karttunen, Niina & Karjalainen, Karoliina 2023. Huonoksi koettu terveys ja reseptilääkkeet yhteydessä monipäihdekäyttöön. *Suomen Lääkärilehti - Finlands läkartidning* 78 (35-36) 1351. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/huonoksi-koettu-terveys-ja-reseptilaakkeet-ovat-yhteydessa-monipaihdekayttoon/>. Viitattu 7.10.2023.
- Leppo, Anna 2008. Raskaudenaikaiseen päihteiden käyttöön Puuttuminen päihdetyöhön Erikoistuneella äitiyspoliklinikalla. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 45 (1), 33–47. [file:///C:/Users/Veera/Downloads/589-Kirjoitus%20\(sis%C3%A4lt%C3%A4en%20ydinasiat,tiivistelm%C3%A4t%20&%20asiasanat\)-4480-1-10-20090414%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Veera/Downloads/589-Kirjoitus%20(sis%C3%A4lt%C3%A4en%20ydinasiat,tiivistelm%C3%A4t%20&%20asiasanat)-4480-1-10-20090414%20(2).pdf). Viitattu 21.4.2023.
- Lindroos, Annika, Ekholm, Eeva, Pajulo, Marjukka 2015. Raskaudenaikainen kiintymys sikiöön - äitiyshuollon mahdollisuus ja haaste. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 131 (2), 143–9. <https://www.duodecimlehti.fi/lehti/2015/2/duo12052>. Viitattu 21.4.2023.
- Mäkelä, Pia & Niemelä, Solja 2022. Alkoholi ja terveys. *Lääkärikirja Duodecim*. Duodecim Terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01120>. Viitattu 26.4.2023.
- Nätkin, Ritva, Juttula, Sanna, Väyrynen, Sanna, Ojanen, Minna, Sariola, Salla & Ruisniemi, Arja, 2006. Pullo, pillerit ja perhe. *Vanhemmuus ja päihdeongelmat*. Juva: PS-kustannus.

Opas päihderiippuvuuden ja läheisten hoitoon, 2019. Suomen päihderiippuvaiset Ry. Pdf-tiedosto. Julkaistu 22.10.2019. https://www.paihderiippuvaiset.fi/Opas_paihderiippuvuuden_ja_laheisten_hoitoon.pdf. Viitattu 27.11.2023.

Partanen, Airi, Alho, Hannu, Kuussaari, Kristiina, Niemelä, Solja, Partanen, Markus, Rönkä, Sanna, Sundqvist, Lotta & Vormaa, Helena 2022. Suomen lääkirilehti Finlands läkartidning 77 (21–22), 2200. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/opioidikorvaushoidossa-olevien-maaraon-jatkanut-kasvuaan/>. Viitattu 7.10.2023.

Partanen, Airi, Holmberg, Jan, Inkinen, Maria, Kurki, Marjo & Salo-Chydenius, Sisko 2015. Päihdehoitotyö. 1. painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Päihdehuoltolaki 41/1983. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>. Viitattu 10.10.2023.

Päihdehuoltolaki 41/1986. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>. Viitattu 21.4.2023

Päihdelinkki.fi 2020. Riippuvuus. Verkkojulkaisu. Päivitetty 4.12.2020. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/mielenterveys/riippuvuus>. Viitattu 21.4.2023.

Päihdelinkki.fi julkaisuaika tuntematon. Alkoholi. Verkkojulkaisu. <https://paihdelinkki.fi/fi/testit-ja-laskurit/alkoholi>. Viitattu 21.4.2023.

Renbarger, Kalyn M., Shieh, Carol, Moorman, Meg, Latham-Mintus, Kenzie & Draucker, Claire 2020. Health Care Encounters of Pregnant and Postpartum Women with Substance Use Disorders. *Western Journal of Nursing Research* 42 (8), 612–628. <https://doi.org/10.1177/0193945919893372>. Viitattu 21.4.2023.

Rönkä, Sanna, Ollgren, Jukka, Alho, Hannu, Brummer-Korvenkontio, Henriikki, Gunnar, Teemu, Karjalainen, Karoliina, Partanen, Airi & Väre, Tiina 2020. Amfetamiinien ja opioidien ongelmakäytön yleisyys Suomessa vuonna 2017. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 136 (8), 927–935. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo15450.pdf>. Viitattu 21.4.2023.

Sariola, Anna-Paula, Nuutila, Mika, Sainio, Susanna, Saisto, Terhi & Tiitinen, Aila 2014. Odottavan äidin käsikirja. *Duodecim Terveyskirjasto*. Kustannus Oy Duodecim. Päivitetty 2023. <https://www.terveyskirjasto.fi/sisalto/odottavan-aidin-kasikirja>. Viitattu 31.10.2023.

Savonia-ammattikorkeakoulu 2022. Osaamistavoitteet. Verkkojulkaisu. <https://www.savonia.fi/opiskele-tutkinto/tutkinnot-ja-hakeminen/opetussuunnitelmat/?yks=KS&krtid=1360>. Viitattu 10.3.2024.

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisuaika tuntematon. Päihdetyön palvelut. Verkkojulkaisu. <https://stm.fi/paihdepalvelut>. Viitattu 3.10.2023.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P24>. Viitattu 12.10.2023.

Stolt, Minna, Axelin, Anna & Suhonen, Riitta, 2015. Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Turku: Turun yliopisto.

Suomen Sairaanhoidajaliitto 1996. Sairaanhoidajan eettiset ohjeet. Verkkojulkaisu. <https://sairaanhoitajat.fi/wp-content/uploads/2020/01/Sairaanhoitajien-eettiset-ohjeet.pdf>. Viitattu 25.8.2023.

Tapanainen, Juha, Heikinheimo, Oskari, Mäkikallio, Kaarin & Aaltonen, Riikka 2019. Naistentaudit ja synnytykset. E-kirja. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 31.10.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022a. Perhekuntoutus. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>. Viitattu 3.10.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022b. Perhekuntoutus. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>. Viitattu 22.4.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023a. Päihteitä käyttävien äitien palvelut. Verkkojulkaisu. Päivitetty 13.2.2023. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/paihteita-kayttavien-aitien-palvelut>. Viitattu 3.10.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023b. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: Suomalaisten huumeekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. Pdf-tiedosto. Julkaistu 14.4.2023. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146435/Suomalaisten%20huumeiden%20k%C3%A4ytt%C3%B6%20ja%20huumeasenteet%202022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 21.4.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2022c. Päihde- ja muiden riippuvuuksien ehkäisy, hoito ja kuntoutus. Verkkojulkaisu. Päivitetty 27.9.2022. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/paihdehoito/paihde-ja-muiden-riippuvuuksien-ehkaisy-hoito-ja-kuntoutus>. Viitattu 15.10.2023.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos julkaisuaika tuntematon. Päihteitä käyttävien äitien palvelut. Verkkojulkaisu. <https://thl.fi/fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/paihteita-kayttavien-aitien-palvelut>. Viitattu 21.4.2023.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2021. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palveluista julkaistiin uusi toimintamalli. Verkkojulkaisu. Julkaistu 4.10.2021. <https://thl.fi/fi/-/paihteita-kayttavien-raskaana-olevien-naisten-ja-vauvaperheiden-palveluista-julkaistiin-uusi-toimintamalli>. Viitattu 12.10.2023.

Terveydenhuoltolaki 1326/2010. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>. Viitattu 12.10.2023.

Terveyden julkaisuaika tuntematon. Päihteet raskausaikana. Verkkojulkaisu. <https://www.terveyskyla.fi/naistalo/raskaus/raskauden-tuomat-muutokset-ja-yleiset-huolenaiheet/p%C3%A4ihhteet-raskauden-aikana>. Viitattu 14.11.2023.

Tervo-Heikkinen, Tarja, Saaranen, Terhi, Huurre, Tuomo & Turunen, Hannele 2018. Hoitohenkilökunnan arviot potilasohjaamisestaan: kyselytutkimus yliopistollisesta sairaalasta. *Hoitotiede* 30 (3) 179–190. <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128421/7754>. Viitattu 22.11.2023.

THL – Työpaperi 23/2021, Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Päihteitä käyttävien raskaana olevien naisten ja vauvaperheiden palvelukokonaisuudet ja palveluketjut 2021. Pdf-tiedosto. Julkaistu 2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143159/URN_ISBN_978-952-343-745-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 12.10.2023.

Tiedolla, taidolla, tunteella: Kätilötyön eettiset ja laadulliset perusteet, 2004. Suomen kätilöliitto. Pdf-tiedosto. https://suomenkatiloliitto.fi/wp-content/uploads/2021/01/tiedolla_taidolla_tunteella.pdf. Viitattu 22.1.2024.

Tiitinen, Aila 2023. Raskaus ja synnytys. Lääkärikirja Duodecim. Duodecim terveyskirjasto. <https://www.terveyskirjasto.fi/sisalto/laakarikirja-duodecim/7801>. Viitattu 26.10.2023.

Toquinto, Signy M., Berglas, Nancy F., McLemore, Monica R., Delgado, Ana & Roberts, Sarah C.M. 2020. Pregnant Women's Acceptability Of Alcohol, Tobacco and Drug Use Screening and Willingness to Disclose Use in Prenatal Care Women's health issues. 30 (5) 345–352. Viitattu 21.5.2023.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (uud. laitos). Helsinki: Tammi. Viitattu 21.11.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019. Ohjeet ja aineistot. Verkkojulkaisu. Tenk.fi Ihmistieteiden eettisen ennakkoarvioinnin ohje. https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakkoarvioinnin-ohje#3_1. Viitattu 21.4.2023.

University of Eastern Finland 2022. VAURAS-hanke kehittää parempia palveluketjuja ja -kokonaisuuksia raskaana oleville päihteitä käyttäville äideille ja vauvaperheille. Verkkojulkaisu. <https://www.uef.fi/fi/artikkeli/vauras-hanke-kehittaa-parempia-palveluketjuja-ja-kokonaisuuksia-raskaana-oleville-paihteita>. Viitattu 21.4.2023.

Vilka, Hanna 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. E-kirja. Helsinki: Art House. Viitattu 28.4.2023.

Woods, Loralie M., Cynthia D. Connelly 2022. Opioid Use Treatment and Recovery Services During Pregnancy. *Journal of the American Psychiatric Nurses Association* 28 (1): 58–67. <https://www.doi-org.ezproxy.savonia.fi/10.1177/10783903211033033>. Viitattu 21.4.2023.

Young-Wolff, Kelly C, Slama, Natalie, Sarovar, Varada, Conway, Amy, Tucker, Lue-Yen, Goler, Nancy, Terplan, Mishka, Ansley, Deborah, Adams, Sara R & Armstrong, Mary Anne 2022. Association of Pregnancy Intentions with Substance Use During Early Pregnancy. *Journal of addiction medicine* 16 (1), 118–121. 10.1097/ADM.0000000000000825. Viitattu 23.5.2023.

LIITE 1: ARTIKKELITAULUKKO

Tutkimuksen tekijät, tutkimus, vuosi ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusmenetelmät	Tutkimuksen keskeiset tulokset
<p>Howlett, Helen, Mackenzie, Shonag, Strehle, Eugen-Matthias, Rankin, Judith & Gray, William K.</p> <p>2019.</p> <p>A survey of health care professionals' knowledge and experience of foetal alcohol spectrum disorder and alcohol use in pregnancy. Clinical medicine insights: Reproductive health 13 1–10.</p> <p>Australia ja Uusi-Seelanti.</p>	<p>Tavoite: tutkia terveydenhuollon ammattilaisten tietoa, käytäntöjä sekä asenteita alkoholinkäytöstä raskauden aikana.</p> <p>Tarkoitus: poistaa tietämättömyyttä aiheesta ja näin ollen parantaa kliinistä käytäntöä hoitotyössä.</p>	<p>Poikkileikkauskysely lokakuu 2015 – heinäkuu 2016.</p> <p>Nimetön verkkokysely lähetettiin sähköpostilla ammattiryhmille.</p> <p>Seulotteko rutiininomaisesti alkoholinkäyttöä yleisissä konsultaatioissanne, Oletko saanut koulutusta kysymään alkoholinkäytöstä raskauden aikana, Pitäisikö raskaana olevat naiset mielestäsi seuloa rutiininomaisesti alkoholinkäytön varalta verikokeen avulla</p>	<p>17 kättilöä 74:stä (23,0 %) kättilöstä ja 20 % kotihoitajista sanoi tuntevansa olonsa luottavaiseksi tunnistaa FASD-oireita.</p> <p>Rutiinipäihdeseulonta verikokeesta, terveydenhuollon ammattilaisten näkökulmasta. Myönteisyys: kättilöt 56.4 % ja kotihoitajat 74,6 %</p>
<p>Howlett, Helen, Gray, William K., Dismore, Lorelle, Mackenzie, Shonag, Langley, Kate, Davidson, Catriona & Rankin, Judith</p> <p>2017.</p> <p>A survey of attitudes, beliefs and practice regarding alcohol use and screening in pregnancy: an opportunity for support and education? Journal of research in nursing, 22(8), 618–633.</p> <p>Iso-Britannia ja Irlanti</p>	<p>Tarkoitus: Tutkia raskaana olevien naisten ja kumppanien käytännöistä ja asenteista koskien alkoholin käyttöä raskauden aikana.</p>	<p>Kvantitatiivinen, anonymikysely raskaana oleville ja kumppaneille, jotka kävivät raskaudenaikaisilla klinikoilla, raskaudenarvioinnin yksiköissä, synnytysosastoilla, skannausklinikoilla ja päihdeongelmiin erikoistuneilla klinikoilla North Tyneside General Hospitalissa ja Wansbeck General Hospitalissa 30 päivän aikana vuonna 2015.</p> <p>Kysymykset: Mikä määrä alkoholia on mielestäni turvallinen raskauden aikana, kysymys koskien käytettävää alkoholin määrää nykyisen raskauden aikana ja mikä olisi mielipide, jos olisi rutiiniverikoe alkoholin käytölle raskauden aikana.</p>	<p>Kyselylomakkeella kartoitettiin muun muassa tahtoa osallistua rutiinipäihdeseuloihin raskausaikana/missä vaiheessa lopetit alkoholin käytön.</p> <p>Vastauslomakkeisiin vastaamista epäröitiin, sillä sen arveltiin linkittyvän suoraan vastaajan päihdeongelmaan aiheuttaen stigmaa.</p> <p>87.2 % olisi suostuvainen pähteitä seuloaan verikokeeseen.</p> <p>89.5 % naisista oli sitä mieltä, että raskauden aikana ei saa käyttää alkoholia, mutta vain 40.9 % ilmoitti, ettei ole käyttänyt alkoholia raskauden aikana eli 96 naista käytti alkoholia raskauden aikana.</p>
<p>Toquinto, Signy M., Berglas, Nancy F., McLemore, Monica R., Delgado, Ana & Roberts, Sarah C.M.</p> <p>2020.</p>	<p>Tarkoitus: Tarkastella raskaana olevien naisten asenteita ATOD-seulonnan.</p>	<p>Kvantitatiivinen, Ipad-kysely. Tiedot analysoitiin logististen regressiomallien avulla.</p>	<p>Viimeisen vuoden aikana: 36 % humalahakuista juomista, 26 % riskialtista juomista. 29 % käytti tupakkaa ja 19 % huumeita.</p>

<p>Pregnant Women's Acceptability of Alcohol, Tobacco, and Drug Use Screening and Willingness to Disclose Use in Prenatal Care Women's health issues 30 (5) 345–352.</p> <p>Yhdysvallat</p>			<p>Raskaana olevat naiset hyväksyivät rutiinipäihde-seulat: alkoholissa (97 %), tupakassa (98 %) ja muiden huumeiden käytössä (97 %).</p>
<p>Leppo, Anna 2008.</p> <p>Raskaudenaikaiseen päihdeiden käyttöön Puuttuminen päihdetyöhön Erikoistuneella äitiyspoliklinikalla. Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti 45 (1), 33–47</p> <p>Suomi</p>	<p>Kuinka raskauden aikaiseen päihdeiden käyttöön puututtiin äitiyspoliklinikalla</p>	<p>Laadullinen tutkimus</p> <p>Haastattelu</p> <p>Aineiston keruu marraskuusta 2005-toukokuuhun 2006</p>	<p>Hoitohenkilökunnan asenteet päihdeäitiä kohtaan tiukentuivat, mikäli he eivät lopettaneet päihdeiden käyttöä. Kuitenkin hoitajat tunnistivat asenteiden aiheuttamat haitat äideissä.</p> <p>Tunnistamisen keinoina keskustelu.</p> <p>Neuvolatoimintaa tulisi kehittää alkoholiongelmiaisten hoitoon ohjauksen osalta.</p>
<p>Woods, Loralie M., Cynthia D. Connelly 2022.</p> <p>Opioid Use Treatment and Recovery Services During Pregnancy. Journal of the American Psychiatric Nurses Association 28 (1): 58–67</p> <p>Yhdysvallat</p>	<p>Tutkimus opioidien väärinkäyttäjien auttamiseen olevista palveluista</p>	<p>Tietojen retrospektiivinen analyysi / laadullinen tutkimus</p> <p>Analysoitu aiempia tutkimustuloksia</p> <p>Tutkimustuloksia vuosilta 2016, 2017 ja 2018</p>	<p>Opioidiriippuvaiset eivät hakeudu hoitoon stigman takia ja pelon takia, että lapset huostaanotetaan.</p> <p>NSDUH- kysely.</p> <p>On tärkeä ymmärtää opioidien väärinkäyttäjien hoidontarve ja löytää sopiva hoitomuoto raskaana olevalle opioidiriippuvaiselle.</p>
<p>Rönkä, Sanna, Ollgren, Jukka, Alho, Hannu, Brummer-Korvenkontio, Henriikki, Gunnar, Teemu, Karjalainen, Karoliina, Partanen, Airi & Väre, Tiina</p>	<p>Tavoitteena oli tarkastella amfetamiinien ja opioidien ongelmakäytön yleisyyttä väestössä, ikäryhmittäin, sukupuolen mukaan ja alueellisesti</p>	<p>Viranomaisrekistereistä poimittiin amfetamiinien ja opioidien käyttöön liittyvät havainnot, joiden perusteella mallinnettiin merkintä-takaisinpyyntimenetelmällä</p>	<p>Tietoja saatiin jo kerätyistä tiedoista eri rekistereissä. Tunnistamisen keinoina näissä oli esimerkiksi C-hepatiitti pistokäytön seurauksena.</p>

<p>2020.</p> <p>Amfetamiinien ja opioidien ongelmakäytön yleisyys Suomessa vuonna 2017. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 136 (8): 927–935.</p> <p>Suomi</p>		<p>Tutkimusaineisto koostuu 15–64-vuotiaista Manner-Suomessa asuvista henkilöistä, jotka on vuonna 2017 kirjattu amfetamiinien tai opioidien käyttöön liittyvistä syistä johonkin neljästä rekisteristä</p>	<p>Suomessa arvioidaan olleen 31 100–44 300 amfetamiinien ja opioidien ongelmakäyttäjää vuonna 2017</p>
<p>Renbarger, Kalyn M., Shieh, Carol, Moorman, Meg, Latham-Mintus, Kenzie & Draucker, Claire</p> <p>2020.</p> <p>Health Care Encounters of Pregnant and Postpartum Women with Substance Use Disorders. Western Journal of Nursing Research 42 (8): 612–628</p> <p>Yhdysvallat</p>	<p>Tarkoituksena on kuvata, kuinka raskaana olevat ja synnyttäneet naiset, joilla on päihdehäiriöitä kokevat terveydenhuollon kohtaamisia raskaudenhoidon aikana ja synnytyksen jälkeen</p>	<p>Laadullinen tutkimus</p> <p>Aineistoa koottu yhdistämällä laadulliset havainnot aikaisemmista tutkimuksista</p>	<p>Moniammatillinen tarkastelu päihdeongelman raskaana olevan naisen kohtaamisista.</p> <p>Tutkimuksessa on havaittu hyödyllisiä ja haitallisia kohtaamisia asiakkaan ja terveydenhuollon ammattilaisen välillä</p>
<p>Jussila, Heidi, Pajulo, Marjukka, Ekholm, Eeva</p> <p>2019.</p> <p>A Novel 4D Ultrasound Parenting Intervention for Substance Using Pregnant Women in Finland: Participation in Obstetric Care, Fetal Drug Exposure, and Perinatal Outcomes in a Randomized Controlled Trial. Maternal and Child Health Journal 24 (90–100, 2020)</p> <p>Suomi</p>	<p>Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää uuden synnytystä edeltävän intervention vaikutusta synnytyshoitoon osallistumiseen, sikiön huumealtistukseen ja perinataalisiin tuloksiin päihteitä käyttävillä raskaana olevilla naisilla Suomessa.</p> <p>Tavoitteena oli tutkia uuden synnytystä edeltävän vanhemmuuden vaikutusta osallistumiseen synnytyshoitoon, sikiön huumealtistukseen ja perinataalisiin tuloksiin päihteitä käyttävien naisten keskuudessa.</p>	<p>Kvantitatiivinen tutkimus:</p> <p>Kliiniset synnytystutkimukset, laboratoriotutkimukset sekä sikiön kasvun ja hyvinvoinnin arvioinnit ultraäänikuvauksella.</p> <p>Virtsanäytteitä kerättiin lääkeseulontaa varten. Psykiatrinen sairaanhoitaja ja sosiaalityöntekijä haastattelivat raskaana olevia naisia päihdekäytöstä, terveydestä ja sosiaalisesta tilanteesta, Interventio perustui 4D-ultraäänikuvauksen ja raskauspäiväkirjan interaktiiviseen käyttöön.</p>	<p>Näiden riskialttiiden raskaana olevien naisten pysyvyyden todettiin olevan erittäin hyvä mentalisaatio keskeisessä interaktiossa interaktiivisen 4D-ultraäänin ja raskauspäiväkirjan avulla.</p> <p>Eryteisesti on korostettava ultraääni-istuntojen korkeaa osallistumista. Mielenkiintoista on, että interventioyhmän osallistujat pitivät parempana interventioistuntoja kuin tavallisia synnytyshoitokäyntejä. Toisin kuin oletettu, interventio ei vaikuttanut sikiön lääkealtistukseen tai perinataalisiin tuloksiin.</p>
<p>Lehtinen, Ella & Ekblad, Mikael</p> <p>2023.</p>	<p>Tarkoituksena selvittää naisten alkoholinkäyttöä raskauden alkuvaiheina ja siihen vaikuttavia tekijöitä.</p>	<p>Vastaajat täyttivät kyselylomakkeita (mm. taustatiedot, mieliala ja elämälaatu) sekä alkoholista kahdella lailla:</p>	<p>55 % lopetti alkoholin käytön vasta positiivisen testin jälkeen, näillä huonompi elämälaatu ja tupakoivat yleisemmin.</p>

<p>Alkoholin käyttö raskauden ensiviikkoina on edelleen yleistä. Suomen Lääkärilehti 78 (21–22), 951.</p> <p>Suomi</p>		<p>1. ei alkoholinkäyttöä tai lopettanut käytön raskautta suunniteltaessa 2. käytön lopettaneet positiivisen testin jälkeen.</p>	<p>Alkoholin käytöstä kysyttiin: en käytä / lopetin käytön raskautta suunniteltaessa / lopetin käytön, kun raskaustesti oli positiivinen / olen käyttänyt alkuraskauden aikana: alkoholiannosten määrä/viikko keskimäärin</p>
<p>Flykt, Marjo, Belt, Ritva & Punamäki, Raija-Leena</p> <p>2021.</p> <p>Raskaudenaikainen huumeriippuvuus heijastuu äidin hyvinvointiin ja lapsen sosioemotionaaliseen kehitykseen. Lääkärilehti 76 (37) 1964–1972.</p> <p>Suomi</p>	<p>Tarkoitus selvittää, kuinka äidin huumeriippuvuus vaikuttaa lyhyt- ja pitkäaikaisesti lapsen kehitykseen sekä lapsen ja äidin hyvinvointiin.</p>	<p>Kyselylomakkeet, videomenetelmä ja psykologiset testit.</p>	<p>Moniammatillinen ryhmäinterventio.</p> <p>Äidin päihteidenkäyttö vaikutti lapsen kehitykseen ja keskinäiseen vuorovaikutussuhteeseen negatiivisesti.</p> <p>Päihdeäidit raportoivat myös muita ongelmia, kuten perheväkivaltaa ja isien päihteiden käyttöä. Näiden äitien oli vaikea estyä syrjäytymästä.</p>